

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Jurak Colarič

**Osrednja državna proslava ob dnevu državnosti
kot ritual**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Jurak Colarič

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

**Osrednja državna proslava ob dnevu državnosti
kot ritual**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki ste mi stali ob strani, še posebej pa mami za neizmerno
ljubezen in podporo.

Osrednja državna proslava ob dnevu državnosti kot ritual

Ritual je v družbeni skupnosti prisoten že od nekdaj, tako v plemenski skupnosti kot sodobni družbi. Ritual, ki ga zaznamuje svetost, religioznost, mističnost in obrednost, je v moderni družbi viden kot preživeta forma družbene integracije, značilna za nerazvite družbe. Diplomsko delo obravnava prisotnost rituala v današnji slovenski družbi. Predmet analize so štiri osrednje proslave ob dnevu državnosti (od 2007 do 2010), ki so s pomočjo že podane analize proslav (od 1991 do 2006), video posnetkov proslav in časopisnih člankov obravnavane v družbeno zgodovinskem kontekstu. Diplomsko delo skuša razkriti ritualne elemente in formo rituala ter pomen oziroma funkcijo rituala v sodobni družbi. V analizi je ugotovljeno, da osrednja državna proslava ob dnevu državnosti opravičuje formo rituala, ki se pokaže kot nespremenljiva in fiksna struktura. Funkcija rituala odraža pomembnost prikaza države in njene nacije skozi natančno konstrukcijo reprezentacije osrednje državne proslave ob dnevu državnosti in je zaradi tega pod vplivom političnih elit.

Ključne besede: ritual, osrednja državna proslava, dan državnosti, konstrukcija realnosti, reprezentacija

Main state celebration of National Day as a ritual

A ritual has long been a part of the society, already in the tribal community, as well as in the modern society. A ritual, which is distinguished by its sacredness, religiosity, mysticism and having characteristics of a rite is in the modern society seen as a outmoded form of social integration, typical for underdeveloped society. My diploma thesis deals with the presence of a ritual in today's Slovene society. The subject of the analysis are four main state celebrations of National Day (from 2007 to 2010), which are together with the already given analysis of celebrations (from 1991 to 2006), video recordings and newspaper articles dealt in the historical and social context. The diploma thesis tries to present the elements of a ritual and the form of the ritual, together with the meaning and function of the ritual in the modern society. The analysis shows that the main state celebration of National day suits the form of a ritual, which is confirmed as a fixed structure. The function of a ritual presents the importance of the country's image together with its nation through a detailed construction of the representation of main state celebration and is consequently under the influence of the political elite.

Key words: ritual, main state celebration, National Day, reality construction, representation

KAZALO

UVOD.....	7
1 TEORETSKA UTEMELJITEV.....	9
1.1 Poimenovanje rituala oz. opredelitev pojma ritual.....	9
1.2 Družbena povezanost in solidarnost skozi ritual.....	11
1.3 Simboli.....	14
1.4 Ritual kot komunikacija.....	17
1.5 Moč rituala.....	18
1.6 Svetost družbe in sveti ritual.....	19
1.7 Legitimnost rituala.....	21
1.8 Ritual kot konstrukcija politične realnosti.....	23
1.9 Ritualna reprezentacija politične realnosti.....	25
2 PRISTOPI IN RAVNI ANALIZE RITUALA.....	27
3 DRUŽBENO ZGODOVINSKI KONTEKST.....	30
3.1 Civilna družba, politični pluralizem, nova nacija.....	32
3.2 Slovenska država na novi »enotni« poti – konvertibilna Slovenija.....	37
3.3 Dva politična bloka.....	40
3.4 Dva pola – dve percepciji (dve ideologiji) – boj za zgodovino.....	41
4 RITUALNI PROSTOR IN ČAS.....	43
4.1 Služba za državne proslave.....	43
4.1.1 Koordinacijski odbor.....	44
4.1.2 Protokol RS.....	45
4.1.3 Umetniki oziroma režiserji kulturno umetniškega dela proslave ob dnevu državnosti.....	45
4.2 Simbolizem.....	49
4.2.1 Slovenska zastava in grb.....	50
4.2.2 Himna.....	51
4.2.3 Prazniki in praznični čas.....	52
4.2.4 Mitološki prostor.....	53
4.3 Subjekti in njihova sporočilnost.....	54
4.3.1 Predsednik.....	54
4.3.2 Vojska in policija.....	56
4.3.3 Glasbeniki.....	56
4.3.4 Recitatorji in igralci.....	57
4.3.5 Plesalci in športniki.....	58

4.4	Ritual skozi medije (televizija in časopisi).....	58
4.4.1	Državna proslava leta 1991 – iniciacija	60
4.4.2	Državna proslava 2007 – dilema pri izboru govorca	63
4.4.3	Državna proslava 2008 – predvolilno zatišje	63
4.4.4	Državna proslava 2009 – polnoletna zrelost	64
4.4.5	Državna proslava 2010 – salve smeha	64
	SKLEP	68
	LITERATURA	71
	PRILOGE	75
	Priloga A: Transkripcija proslave 2007	75
	Priloga B: Transkripcija proslave 2008	78
	Priloga C: Transkripcija proslave 2009	81
	Priloga Č: Transkripcija proslave 2010	84

UVOD

Razvoj družbe, spoznavanje sveta, odkritja, demokratična načela, človekove pravice, ekonomski razvoj, nadnacionalne skupnosti, globalizacija itd. so stopnje človeštva, ki jih je ustvarila zgodovina in družba. Ob vsem tem napredovanju družbe je zanimivo dejstvo, da visoko razvite družbe stremijo k najbolj elementarni obliki »člaščenja« lastne skupnosti, ki je značilna že za plemenske skupnosti, skozi obred oziroma ritual. Ta »navidezni razkorak« med tisočletja razvijajočim se svetom in elementarno potrebo po člaščenju lastne skupnosti še danes, mi poraja mnoga vprašanja.

Kot posameznik si želim oziroma čutim potrebo po umestitvi v družbo oz. pripadanju družbi. Ob koncu študija sem se soočila z določenim »neželjenim« kaosom. Pripadala sem izobraževalnemu sistemu, šoli, in mu skozi leta ritualizacije sledila. To je proces odrašanja, ki naj bi mlade ljudi pripeljal do osamosvojitve. Do te točke je bila moja vizija jasna, ko pa se je bližal konec študija, so se polja videnja razširila oziroma zabrisala. Ozavestila sem, da sem primorana poiskati novo pot, ki pa ni sistemsko določena. Soočila sem se z umestitvijo sebe v družbi, ki naj bi ji pripadala kot njen aktiven člen. S svojo zgodbo sem želela osvetliti na položaj posameznika v družbi, v katero se želi vključiti. Posameznik je sovisen člen in kot tak pripada skupnosti, družbi. Da pa bi se tako posameznik kot družba lažje umestila, prepoznavala, potrebujeta samorefleksijo, samopotrditve, vizijo in na tem mestu vidim ritual kot zanimivo polje preučevanja, ki je vezano tako na posameznika in družbo kot tudi na eksistenco entitete (države), kateri v sodobni družbi pripadata.

Kot dokaj mlada država, ki bo letos praznovala 20. obletnico osamosvojitve, in kot posameznica, ki sem se soočila z vprašanjem pripadanja, se mi je ob branju knjige *Ritual Politics and Power* porodila ideja o umeščanju slovenskega naroda v slovensko nacijo skozi letno manifestacijo državnosti. Moj cilj je utemeljiti in upravičiti naslov diplomskega dela – Osrednja državna proslava ob dnevu državnosti kot ritual. Da sem lahko pristopila k sami analizi, sem morala raziskati pojem in področje rituala, kar sem preučila v teoretičnem delu. Nadalje sem se soočila s tremi analizami rituala, na katere se je skliceval tudi Simonič, ki je analiziral proslave od leta 1991 do 2006, zato se jih tudi sama poslužujem, kajti le tako bom lahko izpostavljala vzporednice ali razlike pri analizi proslav od leta 2007 do 2010. Za analizo osrednjih državnih proslav dneva

državnosti je okvir oziroma kontekst nujno potreben, saj daje širši pomen in omogoča razumevanje rituala. Tako opisujem pomembne segmente družbe ob razpadanju Jugoslavije, ki so botrovali k osamosvajanju in ključnemu dnevu leta 1991, ki je pomenil ritualni prehod in nastanek »nove« definirane družbe, njegovo redefiniranje pa soočanje s posledicami demokratizacije skozi tranzicijo. V poglavju Ritualni prostor in čas se lotim opisa osrednjih akterjev izvedbe državne proslave ter analize proslav skozi konstrukcijo državne proslave, simbolizma, subjektov sporočilnosti ter nadaljnje obravnave posameznih proslav skozi medije, ki so ponujali predvsem diskusijo o vlogi in pomembnosti rituala v družbeno političnem kontekstu posameznih let.

Namen raziskave je spoznati, kakšno vlogo igra ritual v sodobni družbi in ali je potreben. Moja prva hipoteza, ki sem si jo zastavila, se tiče same strukture, forme političnega rituala osrednje državne proslave dneva državnosti, za katero predvidevam, da se skozi leta ni spremenila. Moja druga hipoteza pa se nanaša na pomen proslave ob dnevu državnosti, za katerega menim, da je pomemben prikaz eksistencialne države in njene nacije in je zaradi tega pod vplivom politične elite.

V nalogi sem uporabila metodo preučevanja sekundarnih in primarnih virov, pri pridobivanju podatkov pa sem si pomagala s pridobljenimi intervjuji s posameznimi snovalci kulturno-umetniškega dela proslave in predstavnikom Službe za državne proslave. Temelj za analizo proslav so bili posnetki osrednjih državnih proslav ob dnevu državnosti, ki so omogočili objektivno analizo. Analiza obsega proslave od leta 2007 do vključno leta 2010. Na podlagi teorije, pristopov analiz in družbeno zgodovinskega konteksta sem skušala sprejeti ali zavrniti moji hipotezi ter upravičiti naslov diplomskega dela.

1 TEORETSKA UTEMELJITEV

Povezanost rituala s politiko je za mnoge le v smislu videnja rituala kot nekega dodatka oziroma obeležje za bolj pomembna in »prava« politična dejanja. Vendar Kertzer (1988, 1-2) pravi, da je ritual dejansko integriran del politike v moderni industrijski družbi in si je težko predstavljati, kako bi politični sistem brez njega deloval. Zato se bom za obrazložitev osrednje državne proslave kot rituala najprej lotila teorije rituala. Prikazala bom pomembne elemente rituala, ki mi bodo pomagali pri nadaljnjem opazovanju strukture in razumevanja pomena oziroma vloge političnega rituala v družbi.

1.1 Poimenovanje rituala oz. opredelitev pojma ritual

Mnogi sociologi in antropologi (na primer Radcliffe-Brown, Malinowski, Benedict itd.) so enačili pojem rituala s pojmom obreda. Težko je določiti ostro mejo med njima, a obstajajo razlike. Zelo posplošeno bi ritual lahko opredelili kot pojem, ki se nanaša le na obrede v povezavi s svetim, obred pa je vsako kulturno predpisano formalno vedenje, utemeljeno v tradiciji (Gould in Kolb 1964, 607). Obred je vedno ponavljajoča se dejavnost in je vselej simbolna akcija (Cazeneuve 1986, 37). Ne samo, da je vsak obred prežet s simboliko, temveč hkrati tudi sam igra vlogo simbola. Dejstvo je, da je simbol človekovega reda naravni red. Kadar pa teče beseda o obredih, velja, da "tisto, kar velja za realnost, velja za njen simbol in narobe" (Cazeneuve 1986, 37). Tako so na primer dejanja in geste, kot so: klečanje, poljubljanje zemlje in nekaterih predmetov, blagoslovi in ritualno čaščenje, očiščevanje, žrtvovanje in podobno, vedno simbolnega karakterja. Simbolnega pomena so tudi praznovanja določenih dni, kot so rojstvo otroka, poroka, smrt člana skupnosti itd. Po navadi imajo ti dnevi ali stanja, zaradi katerih je uprizorjeno praznovanje, neki poseben, drugačen pomen od običajnega. Če preidem na ritual, je ta »latinska beseda *ritus* označevala tako ceremonije, povezane z verovanji, ki so se navezovale na nadnaravno, kakor tudi preproste družbene običaje, šege, navade (*ritus moresque*), se pravi načine ravnanja, ki se reproducirajo z določeno nespremenljivostjo« (Cazeneuve 1986, 14).

Slovenski etnološki leksikon nas z gesla običaj napoti h geslu šéga, ki je opredeljena kot »podedovano ali prevzeto, družbeno priznано, obvezujoče ravnanje posameznika ali skupnosti ob določeni priložnosti z namenom, da se vzdigne nad vsakdanjost. Obliko

šege določajo prvine, ki simbolno izražajo prvotno čarno, obredno vsebino in namen šege» (Ložar-Podlogar 2004, 600). Hrvaška etnologinja Dunja Rihtman-Avguštin (v Simonič 2009, 21) je bila mnenja, da termina običaj ali obred ne moreta zadovoljivo opisati političnih praznikov in manifestacij v socialistični Hrvaški. Termin običaj jo je asociiral na družbeno kulturo tradicionalnih, predindustrijskih skupnosti in na njihov folklorizem. Nobeden od omenjenih terminov ne izpostavlja vprašanja družbene moči, ki je za sodobno politično antropologijo osrednjega pomena. Zato je Avguštinova (prav tako) predlagala besedno zvezo politični ritual. Pri tem se je zgledovala po Christel Lane (1981) in Davidu Kertzerju (1988), ki sta politične rituale (in praznike) analizirala skozi razmerje med posameznikom in družbo na eni strani in voditelji in vodenimi na drugi strani. Drugačnega menja je Max Gluckman (v Simonič 2009, 21), ki meni, da je ritual značilna mistična komponenta. Zato je bil mnenja, da je za standardizirane predstave oziroma izvedbe (ang. *performances*) brez mističnosti bolje uporabljati termin ceremonije. Christian Lane (1981, 155-158) pa je želela s pojmom ceremonial zajeti prepletenost prazničnih dogodkov (dramskih, političnih, dekorativno-političnih), ki jih je naročila in izvajala partijsko-kulturna hierarhija Sovjetske zveze. Ritual je v tem smislu le del političnega ceremoniala oziroma ceremonij (Simonič 2009, 21-22).

Rituali ob dnevu državnosti niso namenjeni temu, da bi umetniki uprizarjali posameznikovo odtujenost od nacije in poudarjali družbeno neenakost, temveč da bi vzpostavili »nacionalno solidarnost«. Simonič (2009, 23) v strukturi rituala najde ideološki moment, ki politični ritual približa političnemu gledališču¹. Gledališče kot odsev ali medij realnosti daje družbi, znotraj katere se dogaja, videz naravnosti in zgodovinske smotrnosti. Individuum se prek rituala oziroma njegove umetniške in gledališke obdelave prepozna in vpisuje kot subjekt (Althusser 1980; Močnik 1999).

Glede poimenovanja mojega osrednjega pojma diplomskega dela je zanimivo, da naročniki in ustvarjalci (Simonič 2009, 24) ter po mojem mnenju tudi mediji v osrednjih dogodkih praznika dneva državnosti niso videli rituala, obreda ali ceremonije, ampak

---

¹ »Politično gledališče je v bistvu nekakšna umetniška opozicija, ki je bila zelo močna (predvsem med letoma 1980 in 1990), in je delovala z »žegnom« režima. Predstave so se ukvarjale predvsem z motivom revolucije. Začetni predstavniki so Jovanović, Ristić, Pipan, kasneje pa Berger, Pograjc, ki pa sta ubrala novo bolj filozofsko smer.« (Hieng Samobor v Simonič 2009).

proslavo, slovesnost, akademijo, celo inscenacijo, kar kaže na sprejeto dikcijo naročnika. Tako je poimenovanje osrednjega predmeta mojega diplomskega dela odvisno od začetnega teoretskega in metodološkega izhodišča.

1.2 Družbena povezanost in solidarnost skozi ritual

Ena od pomembnih tem v moderni družbeni teoriji je stopnja družbene povezanosti, ki jo veže občutek solidarnosti med njenimi člani. Ali se ljudje dejansko nagibajo k čutenju edinstvenosti, k soglasju z ljudmi okoli njih in če se, kako je ta občutek solidarnosti produciran in vzdrževan? Kako različne politične skupine, kot so države, stranke, politične elite, revolucionarna gibanja, kreirajo solidarnost, da bi nadaljevale njihov namen, korist oziroma uspeh (Kertzer 1988, 61)?

Na tem mestu se izpostavi Durkheim (v Kertzer 1988, 61), ki s svojo formulacijo najbolj vplivne teorije o družbeni koheziji, teorije družbene solidarnosti, poudari ključno vlogo rituala v produciranju in vzdrževanju solidarnosti. Njegova teorija ima močne argumente za pomembnost rituala v političnih procesih, a ima tudi pomanjkljivosti pri političnih spremembah.

Durkheim (prav tako) pravi, da so ljudje nemočni, če so prepuščeni sami sebi. Za svoj obstoj se morajo soočiti z nenehnim potrjevanjem moči in vrednostjo družbe. Družbena solidarnost je lahko dosežena le s skupnimi akcijami, npr. z izraženjem istega gesla, izgovorjavo istega imena ali uprizarjanja iste geste do nekaterih objektov tako, da postanejo in začutijo sebe kot del skupne harmonije (Durkheimu v Kertzer 1988, 62). Najboljši način izražanja solidarnosti ljudi je z njihovo skupinsko participacijo v simbolni akciji. Z obredi pa družba ne izraža le družbene solidarnosti, ampak se tudi gradi in obnavlja. Posameznik je tako del družbenih vezi in deluje v družbi kot njen sovisen člen. S tem se identificira in prevzame družbeno vlogo, ki mu je bila dodeljena.

Durkheim (prav tako) poudarja, da ritualna aktivnost ni le možen način kreiranja družbene skupnosti, ampak je nujno potreben. Le s periodičnim skupnim zborovanjem in s skupno participacijo v simbolnih akcijah se lahko kolektivne ideje in čustvovanja širijo. Zato družbeno solidarnost vidim kot potrebo družbe in ritual nujen element le-te.

Durkheim (prav tako) trdi, da so rituali več kot le odsev obstoječe družbe. Ljudje opremijo družbeni sistem z mističnimi vrednotami, ki vzbudijo sprejetje družbenega reda. Le-ta se tako premakne na mistično raven, kjer se kaže kot sistem s svetimi vrednotami kljub kritikam in revizijam (Fortes in Evans-Pritchard v Kertzer 1988, 62). Do problema v gledanju rituala kot odseva družbe pride, ko imamo družbo, v kateri je družbeno življenje deljeno s konflikti. To je družba, kjer so interesi različni, kjer imamo družbo z več verstvi, multinacionalno družbo, multietnično družbo, družbo z marginalnimi skupinami ipd. V takih družbah ritual ne izraža vseh aspektov družbe, izraža le tiste, ki so skupni. Ritual tako poveže ljudi skupaj, posvečuje njihovo harmonijo in tako nasprotuje tendencam po delitvi, ki jih mučijo v vsakdanjem življenju. Bolj ko je družba razdeljena, večja je potreba po ritualu, ki je neke vrste kompenzacija, ki drži družbo skupaj (Turner v Kertzer 1988, 63).

Zanimiv aspekt Durkheimove teorije rituala poda Nancy Munn (v Kertzer 1988, 63), ki pravi, da ritual dramatizira in spodbudi kolektivno reprezentacijo, ki je vez med družbo in posameznikom. Zato Munn naslavlja ritual kot »družbeni kontrolni sistem«, ki povezuje posameznika v skupnost pomembnih ostalih s simbolno mobilizacijo skupnih življenjskih smotrov.

Mnenje, da so obredi dragoceni v produciranju politično močne solidarnosti, ni vzniknilo z Durkheimom ampak že s francoskimi intelektualci v 19. stol., ki so tarnali zaradi pomanjkanja nacionalnega entuziazma in pozvali h kreiranju novih obredov, da bi ustvarili trdnejšo nacionalno skupnost. Eden teh je bil zgodovinar Michelet, ki je razmišljal o učinku dobro organiziranega nacionalnega festivala. Poudarjal je elemente zastav, vojakov z bleščečimi bajoneti, ki bi sprožili patriotizem in pozitivna čustva do Francije. Na drugi strani Atlantika pa je v istem času svoje obžalovanje po ne dovolj patriotski državi izražal Robert Winthrop, ki je bil mnenja, da manjka močnih nacionalnih proslav, letnih dogodkov, ki bi združili srca vse nacije in se veselili istih občutkov (Kertzer 1988, 63-64).

Oba, Michelet in Winthrop (v Kertzer 1988, 63-64), sta spoznala, kar je kasneje Durkheim bolj sistematično dokazoval: da se država nacije v potrebi do ritualov za podporo družbene solidarnosti ne razlikuje od družbe lova ali družbe zborovanja. V

iskanju te preproste forme družbenega organiziranja za potrebo raziskav osnovnih načel se je Durkheim osredotočil na avstralske aborigine. Posebej so ga zanimali obredi z avstralskimi totemi, za katere je mislil, da simbolizirajo pomembne družbene predele. Z udeleževanjem pri obredih so ljudje definirali članstvo v svojih družbenih skupinah, medtem ko so spodbujali čustvovanje do skupne odgovornosti. Nekateri kasnejši antropologi se glede tega niso strinjali z Durkheimom (Kertzer 1988, 64).

Tu lahko potegnemo vzporednico med avstralskimi aborigini in moderno nacijo, ki se prav tako prezentira skozi simbolne prezentacije kot skupnost, ki skupno participira v ritualu, da neguje svojo podobo skupne identitete in medsebojne odgovornosti. Tudi »negativni«
rituali, kot so protesti, ponovno potrjujejo nacionalni namen in kujejo nacionalno solidarnost preko reakcije (Bergesen v Kertzer 1988, 64).

Max Lerner (v Kertzer 1989, 64-65) ameriško konstitucijo oziroma ustavo poimenuje totem. Ponovno oživi Durkheimov pogled ter pravi, da vsak rod potrebuje svoj totem in svoj fetiš, kar je za Američane ustava. Vsak rod se naslanja na nekaj v prepričanju, da poseduje nadnaravno moč in je inštrument za kontrolo neznanih sil v univerzumu. To velja tudi v civiliziranem svetu. Ljudje zmeraj potrebujejo nekaj, na čemer utrjujejo svoje emocije, pozitivne v smislu čaščenja ali negativne v smislu tabuja. Tako je ljudem bolj pomembna simbolna vrednost ustave, ki je zedinjenje nacionalne sile, kot njena vsebina (Kertzer 1988, 65).

Po Durkheimu (v Kertzer 1988, 65) imajo ljudje neizogibno željo častiti svojo družbo s simbolno prezentacijo v ritualih. Kot sem že omenila, je Durkheim obravnaval le družbe z eno religijo in tam je čaščenje usklajeno s celotno družbo. V polireligioznih družbah pa lahko taki rituali družbo delijo.

Če imajo Američani svojo civilno religijo organizirano okoli zastav, parad in posvečenih tekstov, imajo Britanci kraljeve obrede, ki konstantno proizvajajo masovni entuziazem. Kronanje kraljice Elizabete, investitura Charlesa v princa Walesa in njegova poroka s princeso Dianom so dogodki, ki so združili celotno britansko skupnost in nudili intenziven stik s posvečenim, kar so upravičeno imeli za veliko dejanje nacionalni skupnosti (Shils in Young v Kertzer 1988, 66). Težko bi našli bolj prepričljiv primer vloge rituala za ustvarjanje družbene solidarnosti kot ravno pri britanskih kraljevih

obredih. Postavlja pa se vprašanje, ali lahko taki obredi uspejo kreirati in vzdrževati skupni sistem prepričanja. Ti kraljevi obredi pravzaprav le krepijo status quo. Ena izmed kritičnih funkcij rituala je produciranje solidarnosti ob pomanjkanju skupnih prepričanj. Kot rečeno, Durkheimov pogled je v veliki meri ignoriral družbeni konflikt. Ritual je razumel kot hranjenje družbene solidarnosti s krepitvijo že obstoječega družbenega sistema, ni pa posvetil pozornosti vlogi rituala pri politični spremembi. Zato se je potrebno soočiti s kritiko nasprotnikov neo-Durkheimizma, da je poleg spodbujanja družbene solidarnosti, ritual pogosto pobuda za družbeno delitev. Steven Lukes (v Kertzer 1988, 67-69) navaja primer Severne Irske, kjer z okrepitvijo določene družbene skupine, v primeru Severne Irske je to protestantska populacija, ritual le še bolj polarizira družbo in je ne združuje.

Če povzamem: pri mojem diplomskem delu je pomembno, da je ritual dragocen za mnoge politične skupine in ima pomembno politično vlogo, bolj kot le enotenje celotne družbe. Poskušala sem pokazati, da ritual lahko povezuje različne politične skupine in igra pomembno vlogo v politični borbi za nosilce moči, stranke, subdružbe, ter je dragoceno orodje pri oblikovanju nacionalizma, družbenega šovinizma in ne nazadnje postavlja okoliščine za vojno (Kertzer 1988, 69). To mi bo v pomoč pri analizi funkcije in pomembnosti političnega rituala osrednje državne slovesnosti ob dnevu državnosti.

1.3 Simboli

Eden izmed pomembnih elementov rituala so simboli, ki v historičnem pregledu družbe predstavljajo velike entitete in utelešajo njihovo moč. Simboli kategorizirajo, prezentirajo in delujejo kot elementarni člen družbe, v kateri živimo. So pomemben faktor rituala, zato jih želim izpostaviti in v nadaljnji analizi usmeriti pozornost tudi na ta element, s katerim se kot družba identificiramo.

Človeška realnost ni podana ob rojstvu s fizičnim, stvarnim univerzumom, ampak je oblikovana skozi posameznike z njihovo kulturo, v kateri so rojeni, z izkušnjami, ki jih imajo, in z izkušnjami, ki jih pripeljejo v kontakt z drugimi ljudmi in z raznolikimi deli okolja. Svet sooča vsakega posameznika s številnimi stimulansi, impulzi in nihče se ne more soočiti z vsemi. Zato mora biti vsak posameznik selektiven v svojih percepcijah in tisti aspekti sveta, ki so izbrani, morajo biti nadalje reducirani in reorganizirani v imenu

sistema simplifikacije oziroma kategorizacije, ki nam dovoljuje, da ga osmislimo. Ta red je podan predvsem s simbolnim sistemom, ki se ga učimo kot člani naše kulture. Sistem nam omogoča tako družbeno kreativnost kot posameznikov idiotizem (Kertzer 1988, 3-5).

Simbolni sistem služi kot osnovno sredstvo, s katerim dajemo pomen svetu. Dopusča nam interpretacijo videnega in nas samih. Ljudje se na splošno ne zavedajo, da so prav oni sami del procesa ustvarjanja simbolov in da so oni tisti, ki kreirajo svet s svojo simbolično konstrukcijo verzije realnosti (prav tako).

S pomočjo simbolov se soočamo s kaosom, ki ga doživljamo in ki nas obdaja, in ustvarimo red. Ljudje simbolne kategorije vidimo kot nekakšne produkte narave, »stvari«, ki jih enostavno razumemo in prepoznamo, in ne kot produkte človeške kreacije. In prav razlikovanje, ki ga delamo med objektivnim in subjektivnim svetom, je že samo po sebi produkt človeških skreiranih simbolov, ki razlikuje svet faktov od svetá mnenj (prav tako).

Skozi zgodovino je simbol v veliki meri zavestno in nezavedno vplival na delovanje ljudi. Predvsem množice so ga sprejemale nezavedno, medtem ko so ga voditelji zavestno uporabljali tudi kot sredstvo manipulacije² (Kertzer 1988, 5).

Država je nevidna; mora biti personalizirana, da bo videna, simbolizirana, da bo ljubljena, in predstavljena, da bo zasnovana oziroma mogoča (Walzer v Kertzer 1988, 6). Benedict Anderson (v Kertzer 1988, 6) definira nacijo kot predstavljeno politično skupnost in simbolizem oziroma simbole kot tisto, s čimer so nacije ustvarjene.

Ljudje so tako uporabniki simbolov kot njihovi proizvajalci in preko le-teh življenje dobi pomen. Živeti v družbi in jo razumeti v luči politične entitete, je možno samo skozi abstrakcijo simbolnih pomenov (Kertzer 1988, 8). Ker je vez med simboli in

---

² Moč simbola v vojnah je tak primer. Tako je Hitlerjeva spretna manipulacija simbolov inspirirala Nemce, da so se bojevali. Medtem ko se je na drugi strani začel močno oblikovati drugi set simbolov s strani Churchilla, Roosevelta in ostalih, da bi mobilizirali nasprotno stran (Kertzer 1988, 5). Moderne vojne so odvisne od pomena nacionalne zvestobe, vendar sam narod nima otipljivega obstoja zunaj simbolov, skozi katere se predstavlja.

posameznikom oziroma družbo potrebna za razumevanje politične entitete, bom v analiza proslav pozorna na prisotnost simbolov v političnem ritualu.

Simboli dajejo ritualu vsebino, zato nam narava simbola in način njegove uporabe pove veliko o naravi/lastnosti in vplivu rituala. Tri lastnosti simbola so še posebej pomembne: kondenzacija pomena, večpomenskost (*multivocality*) in dvoumnost (Kertzer 1988, 11).

Kondenzacija pomena pomeni, da posamezni simbol reprezentira in združuje (unificira) bogato raznolikost pomenov. Simbol, verbalen ali ikoničen, manifestira v fizični formi biblijo ali zastavo, uteleša in združuje skupaj različne ideje. Podzavestno te raznolike ideje niso le simultano odbrane ampak tudi v interakciji ena z drugo, zato da se združijo v posameznikovi misli (Kertzer 1988, 11).

Močno povezan s pomenom kondenzacije simbola je njegova večpomenskost, raznolikost različnih pomenov, pripetih na en sam simbol. Medtem ko se kondenzacija nanaša na interakcijo teh različnih pomenov in njihove sinteze v nov pomen za posameznika, večpomenskost poda drugi aspekt. In sicer, da je isti simbol razumljen pri različnih ljudeh na različne načine. Ta značilna lastnost je še posebej pomembna za gradnjo politične solidarnosti ob pomanjkanju konsenza (Kertzer 1988, 11).

Zaradi dveh zgoraj navedenih značilnosti simbola, je težko biti presenečen, pravi Kertzer (1988, 11), da je ritualni simbolizem pogosto dvoumen, ker sam simbol nima enega določenega pomena. To pa ne pomeni, da so simboli prikriti načini izražanja nečesa, kar bi bilo lahko natančno izraženo v enostavni deklarirani formi. Kompleksnost in negotovost pomena simbola sta vira njegove moči. Dvoumnost in nejasnost pa privede do manipulacije simbolov in spremljajočih ritualov. In tako kljub temu da politični voditelji poskusijo uporabiti prav dvoumnost oziroma nejasnost rituala za produciranje politične solidarnosti, se znajdejo v konfliktu pomena ritualov, ki pa pripelje do političnega bojišča in ne do zelenega političnega zedinjenja (Kertzer 1989, 69-71).

Na značilnosti simbolov bom pozorna v družbeno zgodovinskem kontekstu, ki ustvarja simbole, kajti le ti kot sem preučila, niso nastali sami po sebi, ampak so se oblikovali s pomočjo posameznikov in kulture. Kako je to potekalo v primeru Republike Slovenije

bom poskušala osvetliti v družbeno zgodovinskem kontekstu, kjer je v mojem primeru pomembna ponazoritev političnega bi-pola v slovenskem prostoru.

1.4 Ritual kot komunikacija

Preko rituala poteka socializacija novih članov z vrednotami in pričakovanji, ki tvorijo zeleno kulturo. Ljudje pa lahko krepijo svojo moč z manipulacijo rituala, kot jo lahko izgubijo z zanemarjanjem ali nekompetenco rituala. Prenašanje sporočil preko dramatičnosti rituala nosi večjo moč kot pa pri navadni verbalni ali tekstualni komunikaciji. V mnogih situacijah direktno verbalno izražanje hitreje pripelje do konflikta, kot pa bi se to zgodilo pri ritualnem izražanju istega sporočila. Taka uporaba rituala je še posebej pomembna, kjer pride do konflikta med uradnimi normami, ne glede na hierarhijo moči udeležencev in dejanske hierarhije moči odnosov. To pa še ne pomeni, da ritual nikoli ni privedel do konflikta (Kertzer 1988, 29-34). Pri tem je pomembno poudariti, da je ritual uspešen le, če mu uspe vzpostaviti videz občosti, ko mu uspe združiti različne dele in ravni družbenega in družabnega življenja (Gluckman; Turner v Simonič 2009, 31), ko integrira drugačnosti (Augé v Simonič 2009, 31-32) - od apolitičnih do uradnih, športnih in kulturnih, mladih in starih, moških in žensk, prebivalce različnih profesionalnih skupin, regije ipd. Tako državni ritual izumlja in obnavlja politično enotnost naroda.

Ritual je tudi v službi komunikatorja odnosov moči, ne le političnih elit, ampak tudi med vladajočimi in med vladanimi. Ritual kot komunikator političnih elit, znotraj in med organizacijami ter državami, je visoko razvit v svetu mednarodnega protokola (Kertzer 1988, 31). Diplomacija je brez rituala nepredstavljiva. Protokol je vedno pomemben in ravno tu je potrebna pravilna uporaba simbolov na pravilen način, pa naj gre za raven mednarodne diplomacije ali lokalno politiko. Velika skrb oziroma pozornost se pripisuje najbolj jasnim banalnim detajlom (Kertzer 1988, 104-105). Skozi komunikacijo je ritual postavljajal pozicije v hierarhiji družbe. Tako v odnosu do ostalih držav, kot tudi znotraj njih samih (Muir v Kertzer 1988, 105).

Ritual kot komunikacija me bo v mojem diplomskem delu zanimal predvsem kot komunikacija med vladajočimi in vladanimi znotraj države, na primeru osrednje državne proslave, in ne v navezavi z drugimi političnimi organizacijami.

1.5 Moč rituala

Skozi participacijo ritualov se državljani moderne države identificirajo z ogromno politično močjo, ki je lahko videna le v formi simbolov. Državljan skozi politični ritual razume dogajanje v svetu, v katerem živimo in ki mora biti poenostavljen, da ga lahko razume (Kertzer 1988, 1-2).

Ritual ima tako kreativni potencial kot konservativno nagnjenje. Ritualne forme se po navadi počasneje spreminjajo kot drugi aspekti kulture. Zmožnost dati ljudem občutek kontinuiranosti je dober del njegove konstantne forme (Mead v Kertzer 1988, 12). Ljudem pomaga pri samozavesti, ker nudi kontinuiteto, v kateri se dobro znajdemo in lažje živimo. Eden trajnih problemov ljudi je, da se spopadejo s frustracijo indeterminiranosti sveta (Kertzer 1988, 10). Obredi imajo torej konservativno nagnjenje in inovatorski potencial. Kontinuiteta rituala lahko služi kot moč politične elite ter podpira in služi statusu quo, na ta način vzdržuje legitimiteto in zaupanje množice. A le ta, poudarja Kertzer (1988, 12), ne vzdrži, če ljudstvo izgubi zaupanje v oblast oziroma avtoriteto in tako izgubi svojo legitimnost. Takrat se konzervativnost rituala prelevi v potencialno moč politične spremembe.

Rituali imajo standardizirano formo, a to ne pomeni, da se ta ne spreminja. Te spremembe pridejo skozi posameznikovo kreativno aktivnost. Ljudje niso le sužnji rituala ali sužnji simbolov, ampak so tudi oblikovalci in kreatorji rituala. Simboli in rituali so močna orodja politične akcije ravno zaradi ljudi, ki jih kreirajo in spreminjajo (Kertzer 1988: 11-12).

Poleg kontinuitete in spremembe pa ritual ponuja pomemben varnostni ventil za politične tenzije. Ponuja nekakšno psihološka sredstva za zmanjšanje napetosti ob ohranjanju statusa quo. Posameznik ima ob vključevanju v rituale občutek vpliva na svoja dejanja, s tem pa tudi občutek kontrole nad svojo usodo (Gluckman v Kertzer 1988, 55). Prav tako so tako imenovani neo-Malinowski dokazali, da je v človeškem

psihološkem interesu, da čuti, da ima kontrolo nad postopki vladne politike, kljub temu da je njihov vpliv malenkosten (Benett v Kertzer 1989, 132).

Za mojo diplomsko nalogo se mi zdi pomembno poudariti tako moč konservativnosti kontinuitete rituala kot njegovo potencialno moč za politično spremembo. Ravno slednjo bom poskušala prikazati v družbeno zgodovinskem kontekstu, v katerem vprašanje legitimnosti oblasti Jugoslavije vzbudi dvom ljudstva in s tem posledično kontingira v leto 1991, ki je Slovenijo zaznamovalo z osamosvojitvenim političnim ritualom in začetkom novega obdobja nove slovenske države.

1.6 Svetost družbe in sveti ritual

»Politični človek je kulturno bitje, ki doživlja materialni svet skozi simbolni aparat, torej tudi iracionalno - skozi filter lastne osebnosti in glede na družbene tradicije, znotraj katerih se »svobodno« odloča in s katerimi se »identificira« (Freud v Simonič 2009, 25).

»Družboslovci in humanisti so že na prehodu iz 19. v 20. stoletje ugotavljali, da je racionalen posameznik, ki naj bi se odločal in deloval le na osnovi treznega tehtanja argumentov, zgolj evropocentrična iluzija, ki je dobila občo veljavo v razsvetljenstvu in moderni³« (Hobsbawm v Simonič 2009, 25). Ritual ljudje vidijo kot nepomemben element v sodobni politiki, ker ga povezujejo z religijo, za katero velja, da naj bi se v zahodni moderni družbi ločila od političnih zadev, tako ostaja domneva, da naj bi bil ritual prisoten v manj naprednih družbah (Kertzer 1988, 1-14) in da ritualizacija ni več potrebna, ker naj bi družbene relacije že toliko ozavestili (Simonič 2009, 26). Durkheimova teorija rituala pravi, da je človekovo oboževanje boga pravzaprav občudovanje lastne skupnosti in njegove soodvisnosti v njej. Za razumevanje rituala ni pomembno torej samo to, da ljudje vzpostavijo stik z nadnaravnim, ampak da vzpostavljajo formo, prek katere se izraža družbena soodvisnost - solidarnost. V religioznem sistemu, ki ga v svojih teoretskih razpravah definira E. Durkheim, zavzema paradigma svetega osrednje mesto. Sveto definira kot sakralno. To je

---

³ Iracionalni elementi so postali sestavina psihe (Pierre Janet, William James, Sigmund Freud), socialne psihologije (Gustav Le Bon, Gabriel Tarde) in antropologije (Emil Durkheim) (v Simonič 2009, 25).

antiteza vsakdanjega, navadnega oziroma profanega. Kar je pomembno, je, da rituali nimajo opravka z nadnaravnimi bitji, ampak nudijo močan način izražanja družbene pripadnosti (Durkheim v Kertzer 1988, 9; 1991, 86). Kertzer (1988, 9) ne razlikuje religioznega od posvetnega rituala, saj meni, da je razlikovanje le – teh bolj ovira kot pomoč v razumevanju pomembnosti rituala v političnem življenju.

Idejo o religiozni naravi ritualov je v antropologiji utrdil Victor Turner, ko je ritual opredelil kot formalno obliko vedenja, temelječo na verovanju v mistična bitja ali na moči (Turner v Simonič 2009, 28). Ta definicija je napeljevala k interpretaciji v dve smeri. Po eni strani so formalni vidiki védenja – rutina, regulacija in repeticija – bistveni pogoji slehernega družbenega življenja (reda), zato se je postavilo vprašanje o razločevanju ritualov od vsakdanjih praks in vprašanje o absurdni predpostavki, da je pomen rituala na zahodu lahko manjši kot v drugih družbah (Goody v Simonič 2009, 28). Ko pa se je koncept moči postavil v osrednje prijeme postmoderne (politične) antropologije, Turnerjeva definicija spodbudi analizo političnih simbolizmov in ritualov oziroma ceremonij (Simonič 2009, 28). Da je ritual v kompleksnejših družbah vedno manj potreben in mogoč in da naj bi medsebojno odvisnost subjektov zadostovala za družbeno poenotenje, zavrača tudi James McLeod (v Simonič 2009, 28). Ravno tu vidi pravzaprav potrebo po (politični) ritualizaciji: večje ko so enote znotraj družbe in bolj ko je družba raznolika, večji je pomen ritualov za integracijo v političnem procesu.

Posvetno in sveto naj bi zato ne bili dve vrsti vedenja, ampak različna aspekta enega in istega postopka. Niti visoko razvite industrijske družbe niso dosegle popolne sekularizacije, to dokazuje vsakič znova vsak Američan, ki prisega zvestobo zastavi in državi pod vodstvom enega boga (Simonič 2009, 29). Zato tudi Kertzer (1988, 9) previdno niha med strogo definicijo, ki omejuje ritual na področje religije, kot so menili do konca 19. stoletja, in širšo definicijo, ki govori o ritualu kot standardizirani človeški dejavnosti.

Ljudje želijo povsod sakralizirati svoje družbeno-politično okolje. Počutimo se neudobno ob spoznanju, da je naša družba predvsem arbitrarni produkt kulturne zgodovine, adaptacije okolja in političnega boja. Namesto tega pripisujemo našemu

političnemu redu kozmološki pomen z verovanjem, da je naša družba nekako nadnaravno predpisana in da reflektira neki višji namen (Balandier v Kertzer 1988, 37).

Durkheimova sociološka teorija se bistveno razlikuje od teorij psihološke in fenomenološke šole, saj slednji dve nista postavili meje med nečistim in svetim (Šterk 1998, 33-35). Za celotno sociološko šolo je značilno, da pravzaprav ne izhaja iz svetega kot svetega, ampak svetega kot sakralnega, ki je sankcionirana z zakonom. Rudolf Otto (1993), kot predstavnik fenomenološke paradigme, pa svetega ne spelje niti iz posameznika (človekove duše) niti iz družbe (moči kolektiva), marveč iz njega samega. Otto je sveto definiral s pojmom numinozno. Po njegovih besedah je to zaznamovano z izkustvom svetega kraja in časa. Po Otta je prva značilnost numinoznega skrivnost (*mysterium*). Skrivnost se povezuje s privlačnostjo, ki se na drugi strani prepleta s tesnobo in grozo. Prav zato se občutenje numinoznega, ki se pojavi, ko pride človek v stik s svetimi predmeti ali objekti, najlažje opiše kot *mysterium tremendum* ali grozljiva skrivnost. Gre za nekaj, kar ne sodi v »krog človekove razsežnosti«, ampak pripada neki absolutni drugi resničnosti (Otto 1993, 32). Za Otta ima to očarljivost in grozoto hkrati le numinozno. »Po Otta ustreza izraz numinozen določenemu izvirnemu in svojskemu občutju; koncept svetega je njegov končni rezultat« (Cazeneuve 1986, 32).

1.7 Legitimnost rituala

V osnovi politični efekt rituala vsebuje legitimnost obstoječega sistema in moč nosilcev oblasti le-tega. Ta teza ima dolgo zgodovino, a je s pisanjem Durkheima v začetku 20. stoletja dobila moderno družbeno znanstveno formo. Durkheim je trdil, da ljudje skozi ritual projicirajo laični družbeno politični red, v katerem živijo na kozmološko raven. Preko rituala ljudje simbolizirajo sprejetje družbeno sprejetega sistema oziroma odnosov med posamezniki in skupinami (Leach v Kertzer 1988, 37).

Ljudje legitimirajo moč nosilcev moči skozi interpretacijo političnega sistema, posvečenega z uporabo rituala. Preko rituala ljudje izražajo svoje upanje in prepričanje, da je vladar nad realnostjo človeške kaprice. Glorifikacija vladarja se je pogosto

pojavnjala tudi po vladarjevi smrti in je služila v veliko primerih za legitimiranje vladarja in njegovega režima⁴ (Kertzer 1988, 38).

Odkar ljudje častijo svojo družbo preko rituala, je politična legitimnost značilnost vseh stabilnih družb (Durkheim v Kertzer 1988, 38-39). Ritual igra pomembno vlogo pri negovanju in izražanju socialnega konsenza. Vendar je sprejemanje videnja, da ritual enostavno okrepi katerikoli politični sistem, ki trenutno obstaja, presplošna. Durkheimova teza o stabilnosti sistema z uporabo rituala v primeru nelegitimne oblasti ne zdrži. Ritual se prikaže kot konzervativna politična sila, brez vloge pri političnem konfliktu ali politični spremembi.

Ljudje se ne obnašajo vedno tako, kot se, ker bi verjeli da je tako obnašanje pravilno. Pogosto se obnašajo na nek način, ker vidijo alternative kot nekaj, kar prinaša slabše posledice zanje. Vendar moramo biti skeptični do mišljenja, da večina ljudi v kompleksnih družbah sledi političnemu sistemu brez verovanja v njegovo legitimnost. V večini primerov relativne stabilnosti političnega sistema je splošno razširjena ideologija legitimnosti tega sistema. Kjer pa je politični sistem zaznan kot nelegitimen, je ta nestabilen. V tem primeru je ritual orodje vladajočih za širjenje legitimnosti. Ena znanih alternativ pogleda družbenega konsenza politične legitimnosti, inspirirane po Marxovih perspektivi, je ideja vladajočega razreda, ki lahko postane vladajoča ideja celotne družbe in tako nudi ideološko upravičenost za obstoj raznolikosti moči (Kertzer 1988, 39).

Eden od razlogov, zakaj je ritual tako učinkovit način legitimacije, je, da nudi način združitve določenih podob univerzuma z močno emocionalno konotacijo podobe. Kot sem že omenila, so rituali povezani s simboli, ki utelešajo določene poglede, kako je svet okoli nas konstruiran. In ravno ritual je tisti, ki simbol zaznamuje in mu prilepi njegovo pomembnost preko kontinuiranega rituala.

---

⁴ Od tod tudi popularen sovjetski slogan: »Lenin je živel, Lenin živi, Lenin bo živel.« In natanko tako je, saj je njegovo telo shranjeno v mavzoleju na Rdečem trgu, ki predstavlja simbolni center Moskve in nacije. Lenin je tako zdaj ikona sovjetskega režima (Kertzer 1988, 38).

Značilna lastnost rituala je standardizacija, ki s svojo ponovljivo naravo daje ritualu stabilnost. Le-ta služi kot močan povezovalni člen med ritualom in močno občutenimi emocijami; emocije v preteklih uprizoritvah rituala se ponovno pojavijo pri ponovnih uprizoritvah. Zdi se, da je ritual ujet v domeni konzervativnosti, kot sem že pojasnila v zgornjem v poglavju. A temu ni tako, saj je ritual lahko kljub konzervativni formi simboličnih dejanj pomembna sila politične spremembe ravno zaradi svoje konzervativnosti. Novi politični sistem si namreč sposodi legitimnost od starega z negovanjem starih ritualnih form, ki so usmerjene v nove namene. Z rekonstrukcijo starih političnih simbolov lahko zgradi svojo novo identiteto in označi superiornost nad neposrednim predhodnikom (Kertzer 1988, 42- 43).

Pokazala sem, da je »legitimnost rituala« lahko legitimna ali nelegitimna. Če je stabilnost sistema relativna, se legitimnost utrjuje; če pa je politični sistem nestabilen, se legitimnost vzpostavlja. Tako pri enem kot drugem je lahko legitimnost manipulirana in postane stvar ideologije, oblast pa se poslužuje rituala kot orodja za oznanjanje upravičenosti legitimnosti oblasti. Naj spomnim, da ob družbenem zavedanju nestabilnosti političnega sistema in nelegitimnosti oblasti lahko ritualna moč eskalira spremembe.

1.8 Ritual kot konstrukcija politične realnosti

Kot sem že omenila, Kertzer (1988, 61-69) zagovarja pomembnost rituala kot politične vloge za doseg solidarnosti, kjer je pomanjkanje konsenza. To pa ne pomeni, da nima vpliva na politično percepcijo. Skozi ritual ljudje razvijajo svoje ideje o primernosti političnih institucij, o kvalitetah političnih voditeljev in o tem, kako se svet okoli njih spopada s temi standardi. Kot sem že napisala pri simbolih, nam je politično razumevanje posredovano preko simbolov, medtem ko je ritual prepričevalna forma simbolne reprezentacije in koristno orodje za našo konstrukcijo politične realnosti. S tem se ukvarja kognitivna psihologija, ki ponuja mnogo zanimivih indicij pri odkrivanju, kako ritual lahko vpliva na politične ideje ljudi (Kertzer 1988, 78-79).

Že v času behaviorizma so psihologi raziskovali, da ni vse kar se dogaja v posameznikovi glavi razumljivo obnašanje. Dani stimulus bo produciral reakcijo. Kasneje pa so pokazali, da se obnašanja ne more enostavno predvidevati na osnovi

okoljskega stimulusa, ampak je obnašanje posredovano s kognitivno konstrukcijo. Konstrukcija je podobna tisti, s katero mnogi antropologi razumejo kulturo, ki je integrirano telo simbolov, ki strukturirajo izkušnje. Ljudje zaznavamo okolico okoli nas ter te informacije sprejmemo preko svojih čutil in jih procesiramo preko že obstoječih sistemov shemskega in abstraktnega znanja (Nisbett in Ross v Kertzer 1988, 79). Ta organizirana znanja so naše sheme (Tesser v Kertzer 1988, 79). Le-te producirajo naše percepcije, ki so selektivne, saj je vse informacije nemogoče zaobjeti. Tako ni naključno, kaj je tisto, kar zaznavamo, oz. kaj je tisto, kar tudi sami želimo nevedoč zaznati. Kako delujejo te socialne sheme?

Socialne sheme so abstraktni simbolni sistemi, ki strukturirajo naše zaznavanje družbenega sveta. Ljudje smo nekakšni 'kognitivni bedniki', ki si želimo največji izkoristek svojih omejenih mentalnih možnosti. Najprej z določenim stimulusom informacijo sprejmemo in nato sledi umeščanje informacije v obstoječi sistem simbolnega razumevanja. Socialne sheme nam nudijo kognitivno učinkovitost in hkrati dajejo stabilnost simbolični konstrukciji sveta, v katerem živimo (Kertzer 1988, 80-81).

Naše percepcije so precej konzervativne, saj sprejemamo našim shemam ustrezne stimulse in če so le ti konfliktni z našo shemo, jih ignoriramo. Vsi pa imamo oziroma uporabljamo več vrst shem, kar nam daje kognitivno fleksibilnost⁵. Z menjavo sheme pa postanejo naše interpretacije istega polja doživetja različne (Kertzer 1988, 80-81). To, katero shemo izberemo, vpliva na naše nadaljnje obnašanje, za katerega menimo, da je primeren odgovor na videno dogajanje v svetu. Socialna interakcija je močno odvisna od simbolov družbene identitete. Ponotranjene sheme kažejo močan vpliv na naše percepcije in sodbe. Sheme so tako močne, da se percepcije celo 'ukrivijo' oz nagnejo v smer, da se prilagodijo naši shemi (Tesser v Kertzer 1988, 81). Sheme pa se tudi spreminjajo ali pa so celo zamenjane z novimi shemami (Cantor v Kertzer 1988, 82). Do teh sprememb pride zaradi povišane obstoječe disjunkcije med našo percepcijo in kategorijami naših shem (Kertzer 1988, 82).

---

⁵ Za zaznavanje nasploh, predvsem pa za socialno zaznavanje, sta značilna dva fenomena, ki vplivata na sprejemanje novih informacij: pozornost ali odprtost za nove informacije in represija ali izrinjanje novih informacij (Ule 2004,77).

Poleg kognitivnega efekta na človekovo definiranje politične realnosti ima ritual pomemben emocionalni vpliv. Ljudje s participacijo dobijo veliko zadovoljstva (Binns v Kertzer 1988, 14). Participacija v ritualu vsebuje psihološki stimulus, prebujanje čustev. Ritual namreč deluje skozi čutila in strukturira naš smisel za realnost in naše razumevanje sveta okoli nas (Lewis v Kertzer 1988, 11). Tega so se zavedali tudi vladarji, ki so svojo legitimnost podpirali z mnogimi rituali (Binns v Kertzer 1988, 14). Pomembna je tudi emocionalna komponenta. Ljudi pritegnejo konkretni primeri in ne abstraktne informacije. Le-te si bolje zapomnijo in na njih lažje gradijo kasnejše sodbe in obnašanje do njih. Naše zgodnje opazovanje karakteristik predmeta (osebe ali situacije) nam pomaga, da generaliziramo naturo tega predmeta, torej tako imenovani *primacy efekt*⁶ (Kertzer 1988, 83).

Pri pomembnosti emocionalne in kognitivne komponente rituala bi želela poudariti še eno opažanje Kertzerja (1988, 100-101), in sicer obnašanje množice in njene emocije, ki vplivata na posameznikovo dožemanje oziroma posameznikovo emocionalno odzivanje. To je pogosto pri kolektivnih ritualih, kjer je množično obnašanje kontangentno (nalezljivo). Kolektivni rituali so vabljivi in emocije v njih so združene ter se kažejo tudi v nadaljnjih obredih, čeprav ti potekajo v manjši skupini ali jih praznujemo sami.

1.9 Ritualna reprezentacija politične realnosti

Ritual strukturira naše izkušnje, vodi naše percepcije in kanalizira naše interpretacije teh percepcij. Skozi ritual, kot preko kulture na splošno, ne dojemamo le sveta okoli nas, ampak smo vodeni, da verjamemo, da red, ki ga vidimo, ni rezultat našega (kulturnega) delovanja, ampak je red, ki sam zase pripada eksternemu svetu (Kertzer 1988, 87).

Kljub temu da je Durkheim spoznal, da rituali vtisnejo določene politične paradigme, je upošteval le rituale, ki združujejo celotno družbo, rituale, ki ponujajo konzervativno in konsenzualno interpretacijo političnega reda. Ampak rituali niso le enostaven slepi produkt skupne eksistence. Služijo določenim političnim interesom ter ostale potiskajo stran (Kertzer 1988, 87).

---

⁶ V psihologiji temu fenomenu pravimo »halo efekt«, ko se podatkom kognitivne sheme v zaznavanju in ocenjevanju asociativno pridružijo tudi druge podobne ocene, za katere ni realne podlage (Ule 2004, 80).

Rituali ne reflektirajo le obstoječih odnosov moči, ampak so pogosto pomembni v delovanju prav nasprotnega. Kar pomeni, da spodbujajo prepričanje o političnem univerzumu, ki sistematično popači, kar se dogaja. Rituali skrivajo in odkrivajo, tako zavajajo kot razjasnujejo (Da Matta v Kertzer 1988, 87). Politični rituali zbršejo toliko zgodovine iz naših spominov, kolikor je vnesejo na novo (Kertzer 1988, 87).

Kertzer (1988, 88-89) navaja primere ritualov, ki kažejo element dramatike, ki je pogosto osrednji del rituala, saj ga dela dovolj učinkovitega. Živahnost, jasnost oziroma intenzivnost simbolizma daje ritualu spomina vreden in trajnejši efekt. Medtem ko se emocionalno razburjenje, producirano z ritualom, osredotoča na pozornost do teh simbolov, ne spodbuja kritičnega vrednotenja reprezentiranega.

V delovanju rituala z družbenim navdušenjem in direktnim psihološkim stimulusom kot je glasba, petje, ples, alkohol, kadilo in nenavadna modna oblačila, ritualni simbol vpliva na notranjo spremembo kvalitet med njegovima póloma pomena. Norme in vrednote na eni strani postanejo nasičene z emocijami, le-te pa se oplemenitijo skozi kontakt družbenih vrednot (Turner v Kertzer 1988, 40). Turner tu povzema, da je ritual močno sredstvo združevanja simbolov družbene realnosti z močno emocionalno noto.

Kot sem izpostavila že v prejšnjem poglavju, participacija v ritualu vsebuje psihološki stimulus, ki povzroča prebujanje čustev, kajti ritual deluje skozi čutila, in tako strukturira naš smisel realnosti in naše razumevanje sveta okoli nas. Ravno psihološki atributi zaznamujejo dramsko karakteristiko rituala. Ljudje participirajo v dramah in igrajo določene vloge, kar izzove čustvene odzive. Tako kot so emocije manipulirane v teatru preko raznolikih stimulusov (luči, barve, kretnje, gibanje, glasovi), tudi ti elementi pomagajo ritualom vzpostaviti sredstva za generiranje močnih občutkov (Lewis v Kertzer 1988, 11).

Ritualne drame so močno prisotne v politiki. Politične kampanje za volitve so primer, kjer kandidati stopajo na »odrske deske«, poskušajo pridobiti množične medije, da bi oddajali te dramske produkcije v domove ljudi. Še več, kandidati se izogibajo nastopom v javnosti ali množičnim medijem, če okoliščine niso organizirane in zrežirane oziroma dramska produkcija ni previdno zagotovljena z dobro

koreografiranimi simboli (Bennett v Kertzer 1988, 11). Tako bom v svojem diplomskem delu preverila prisotnost ritualne drame na osrednji proslavi ob dnevu državnosti.

»Moč rituala izhaja iz njegove sposobnosti, da na osnovi Celote najrazličnejših možnosti izdelava specifičen življenjski model, Množico družbenih relacij⁷« (Simonič 2009, 30). Ritual osvetli omejeno serijo jasnih podob, iz percepcije pa tudi veliko izloči, piše Kertzer (1988, 85). To doseže z osredotočanjem na določene pretekle in aktualne teme, strnjene v metafore in simbole, ki jih postavlja v medsebojna razmerja (razvršča dispozicije) in tako slika podobe »realnega« in »idealnega« sveta (preteklost, sedanost in prihodnost). V tem je ritual res podoben drami. Vse družbene, politične in moralne dileme je mogoče dramatisirati (McLeod v Simonič 2009, 30).

Tako se v primeru osrednje državne proslave zgodi ritualna drama, kjer imamo na eni strani občinstvo in na drugi prizorišče dogajanja, ritualni prostor. Le-ta ponuja prostor za »reprezentacijo politične realnosti«, ki pa, kot sem že navedla (Kertzer 1988, 27-37, 87), ne le da reflektira že obstoječo družbeno moč, ampak jo tudi konstruira.

2 PRISTOPI IN RAVNI ANALIZE RITUALA

Christel Lane (1981, 11-18) je z uporabo klasifikacije Clifforda Geertza rituale delila na tiste, ki odsevajo družbeno realnost (ang. *model of*), in tiste, ki diktirajo družbeno realnost (ang. *model for*). Skupnosti tipa *Gemeinschaft* naj bi bile bolj homogene, zato je za analizo njihovih ritualov funkcionalistični pristop tipa *model of* povsem zadoščal, pravi Lanova. Zadeva se spremeni s skupnostjo tipa *Gesellschaft*. Če so nasprotja med dvema družbenima skupinama (razredoma, strankama, interesoma) prevelika, do rituala sploh ne pride. Ritual je mogoč le, če je konflikt latenten, in še to le tedaj: a) ko člani obeh skupin čutijo spor lastnih interesov s tistimi druge skupine in b) ko se obe strani zavedata pomembnosti medsebojnih odnosov (četudi ne iz istih razlogov) in skušata konflikt razrešiti. Ko si politična elita prizadeva promovirati lastne interese kot obče, kar je značilnost vseh razrednih družb s selektivnim dostopom do pozicij moči, prevlada

---

⁷ Več o filozofiji razmerja med Celoto in Množico glej v Deleuzovi razpravi *Podoba-gibanje* (1991), še posebej uvodno poglavje, kjer razmišlja o selektivnem izseku sveta, ki ga dela filmska kamera (Simonič 2009, 30).

diktirajoči model rituala (*model for*). Raba tega modela naj bi bila odvisna od družbene situacije: če je družbeni kontekst rituala le zamegljen, oslabljen oziroma začasno moten, potem je v rabi ritualni *model of*; če pa je družbeni kontekst vprašljiv, če obstajajo velika ideološka nesoglasja glede družbenih razmerij, potem je na voljo *model for*.

Vsaka oblast si seveda prizadeva, da bi bil ritual videti čim bolj »naš«, torej v času še tako hude krize ne bo priznala, da deluje parcialno, ampak iz ljudstva. Vprašanje pa je, kaj si o tem mislijo posamezne politične, družbene in etnične skupine (Simonič 2009, 38).

Ritual postaja torej z družbeno diferenciacijo vedno bolj, vsaj teoretsko eksplicitno, orodje kulturnega establišmenta oziroma menedžmenta: pojavijo se »ritualni strokovnjaki«. Pripravljanje rituala postane skrbno načrtovano (Lane 1981, 13-14). Če povzamem teorije, je bil funkcionalističen pristop sprožen in naj bi bil še vedno uporaben za analizo ritualov homogenih, »primarnih tradicionalnih skupnosti« (*Gemeinschaft*), medtem ko je marksistični pristop načeloma primernejši za razredne, močnejše diferencirane družbe (*Gesellschaft*), kjer so nasprotja družbenih interesov izrazitejša. Funkcionalistični pristop se bolj posveča motivacijam obiskovalcev, marksističnega pa bolj zanimajo postopki ritualnih specialistov. Tema dvema dodaja Simonič (2009, 38) še strukturni pristop, s katerim odkriva notranjo zgradbo, mehanizme in tehnike rituala. Pri tem si lahko pomagamo s teorijo gledališča, antropologijo medijev, organizacijskimi vedami ipd.

V mojem diplomskem delu me bodo zanimali vsi trije pristopi, tako marksistični pristop, ki predpostavlja razredno družbeno organizacijo, kot tudi strukturni pristop, saj me zanimajo vsakokratni in generalni semantični ritualni poudarki ter pragmatične odločitve in tudi funkcionalistični pristop, ki kaže analizo funkcije rituala, pri čemer bom osredotočena na vprašanje njegovega vsakokratnega »poslanstva«.

Duntleyeva (v Simonič 2009, 39) po antropološki tradiciji razumeva ritual kot okno v razumevanje družbe in njene strukture. Z razumevanjem simbolov, ki so vključeni ali preigravani v ritualih, bi lahko dojali »kulturno kodo«. Iz tega sledi, da je ritual instrument oziroma ključ do razumevanja (El Guindi v Simonič 2009, 39), kakšna so družbena razmerja zunaj tega okvira (Augé 1994 v Simonič 2009, 39).

A družbenih dejstev ne moremo ocenjevati le skozi golo ritualno manifestacijo. Postaviti jih je potrebno v določen prostorski in časovni (mentalni) kontekst, v razmerje z drugimi dejavniki družbene realnosti, saj ravno družbeni prostor omogoča, kontekstualizira in prizemlji ritualni prostor ter mu nenazadnje pripisuje funkcije. Družbeni prostor izkorišča ritualne prakse za utrjevanje in potrjevanje lastne zgodovinske nujnosti, pravilnosti in pravičnosti (David Cannadine v Simonič 2009, 39). Zaradi te tesne povezanosti, bom obravnavala dve ravni preučevanja, raven družbeno zgodovinskega konteksta ter ritualnega prostor in čas.

Kertzer (1988, 176) to vidi kot odnos med »materialnim« (izkustvenim) svetom in »simbolnim« (ritualnim) sistemom. Medtem ko Geertz (v Simonič 2009, 40) razlikuje med kulturnim in družbenim sistemom: prvi je zanj urejen sistem pomenov in simbolov, verovanj in vrednot, prek katerih posamezniki opredeljujejo svet, izražajo čustva in presojujejo, drugi pa je sama družbena organizacija, interakcija struktur, »dejanska mreža družbenih odnosov«. Kultura in družba sta različni abstrakciji istega fenomena.

»Dogajanje na različnih ravneh je družbeno in kulturno konstruirano (v interakciji med skupinami in posamezniki), zato se definicije in vsebine prostorskih kategorij (dom, domovina, država, Evropa, svet ipd.) skozi čas spreminjajo. Hkrati je razumevanje časovnih dimenzij (osebna in družbena zgodovina, koledar, ura ipd.) pogojeno s prostorom izjavljanja« (Simonič 2009, 40). Družbeni prostor bo predstavljen v določeni časovni perspektivi.

Ker izviram iz tega, da za ritualnim prostorom in časom stoji širši družbeno zgodovinski kontekst, ki je v mojem primeru determiniran v nekem časovnem okviru, ga je potrebno zaradi povezovalne vloge, ki jo ima do rituala, »obelodaniti«. Časovni okvir, ki sem ga vzela, sega še v čas Jugoslavije. Menim, da je potreben omembe zaradi razumevanja sprememb na poti iz Jugoslavije v novo državo Slovenijo in s tem povezanega novo nastalega rituala osrednje državne proslave. Le-ta je bil na začetku v vlogi ritualnega prehoda, z nastankom in z leti pa vse močnejše nekakšen simbolni mejnik naše nove države.

3 DRUŽBENO ZGODOVINSKI KONTEKST

V zgornjih poglavjih sem izpostavila pomembne elemente rituala, v nadaljevanju pa bom skozi že znano teorijo rituala pogledala zgodovino osamosvajanja, ki je ključna za nastanek Slovenije, in pomembnega dne 25. junija 1991, ki je zaznamovan z vsakoletnim političnim ritualom, osrednjo proslavo ob dnevu državnosti. Tako bom zajela časovni okvir od začetka konca Jugoslavije, skozi osamosvojitve in do nadaljnjega oblikovanja družbenega in političnega prostora z nastankom strank v Sloveniji. Za analizo osrednjih državnih proslav ob dnevu državnosti je okvir oziroma kontekst nujno potreben, saj daje širši pomen in omogoča razumevanje političnega rituala.

Domnevam, da je vpliv rituala v družbi pomemben, zato sledi predpostavka, da obstaja vpliv na politični ritual. Vpliv je pogojen s politično močjo, ki po mnenju Donalda Kurtza (2001, 32-38) temelji na nadzorovanju virov. Po drugi strani pa pravi, da politična moč temelji na pravici do izdelave in aplikacije ideologije, interpretacije simbolov in nadzora nad informacijami. Kurtz med strategijami, ki izhajajo iz virov politične moči, navaja možnost izdelave ideologije, interpretacije simbolov ter nadzora nad informacijami.

Francoski historični materialist Louis Althusser (v Simonič 2009, 44-45) je mehanizem ideologije razdelal s štirimi tezami:

- 1. Ideologija nasploh nima zgodovine. Posebne ideologije služijo ali so služile vladajočemu razredu v različnih zgodovinskih obdobjih in družbenih formacijah.*
- 2. Ideologija je predstava imaginarnega razmerja med individuumi in njihovimi realnimi eksistenčnimi pogoji.*
- 3. Ideologija ima materialno eksistenco, torej vedno obstaja kot praksa, in tako jo je mogoče analizirati (statuti, zakoni, arhitektura, birokracija, umetnost, moda, tudi rituali in mediji).*
- 4. Sleherni ideologija interpelira individuum v subjekte, da se ti odzivajo na določene označevalce in moralne imperitive, se vpisujejo in prepoznavajo v skupnosti in se v procesu osmišljanja (inteligibilnosti) »svobodno« podredijo*

objektivizirani moči. Ideologija je mogoča samo prek subjektov in njihovega delovanja (Althusser v Simonič 2009, 44-45).

Althusser (v Simonič 2009, 44-45) je permisivne tehnike razporedil v ideološke aparate države: šolski, družinski, pravni, politični, sindikalni, informacijski ali kulturni aparat države.

Avtorja Srečo Dragoš in Vesna Leskošek (2003, 11) polemizirata z Althusserjevo nezadostnostjo, ki jo vidita kot posledico marksističnega bipolarnega sveta 19. stoletja. Sledeč Berger-Luckmannovi (1988) študiji »družbene konstrukcije realnosti« zavrmeta Althusserjevo postmarksistično opredeljevanje ideologije, češ da danes ne gre več za en vladajoči razred, v katerega interesu sta obstoj in izdelava »napačne zavesti«, tj. pogojev za njegove privilegije in reprodukcije. Ideologija ni v domeni družbene nadstavbe, temveč je to zdaj razredno nepristranski »idejni sistem, ki opravičuje podrejena razmerja med družbenimi skupinami«, ideologija je »vsaka partikularna zavest določene skupine, ki nasprotuje drugim skupinam«.

Gre torej za pluralizirano pojmovanje ideologije, ki se sklada z družbeno demokratizacijo in konceptualizacijo civilne družbe. V demokratični parlamentarni državi naj bi delovalo več interesov, skupin, elit, pa naj bo to kulturnih, političnih, znanstvenih idr., potemtakem ideologija ne mora biti ena sama (kot v primeru teokracije, aristokracije ali partijske nomenklature), ampak ima vsaka elita svojo partikularno ideologijo, ki jo oblikuje in uporablja v tekmovanju z drugimi interesi in elitami znotraj zamišljenega (nacionalnega) prostora. Temeljne značilnosti po njiju so sledeče: ideologijo tvorijo konkretni interesi, ne pa toliko vsebina »poenostavitvenega konstrukta«, ki jo propagira ideološki akter; ideološka realnost je odvisna od konteksta, torej glede na druge definicije realnosti, to pomeni, da brez »pluralizma definicij realnosti« sploh ne moremo govoriti o ideologijah ali ideološkem boju; ideološko posredovanje omogoča akterju njegova družbena moč, »zato fantazija še ni ideologija«; ideološko delovanje je pogosto nasilno v smislu prepričevanja, menjavanja ali trgovanja (Simonič 2009, 46).

Sodobno družboslovje se skuša izogniti marksističnemu razrednemu redukcionalizmu s pluralizacijo političnih dejavnikov in interesnih skupin. Zato je za Bourdieuja (v Simonič 2009, 46) razred splet življenjskih stilov, ki ga družbene danosti in posameznikova dejanja opredeljujejo kot posebno entiteto. V razredni družbi, kjer institucija volitev izbrani družbeni skupini in posameznikom omogoči, da za določeno obdobje legitimirajo premoč in prevzamejo nadzor nad družbeno materialno in ideološko reprodukcijo ter tako vsilijo svoje »partikularne interese«, lahko govorimo o rotaciji dominantnega razreda (skupine, strank).

3.1 Civilna družba, politični pluralizem, nova nacija

Umestitev družbe v zgodovinski prostor in omemba akterjev in dejanj, ki so opominjala na nezadovoljivo stanje v 80-ih letih takratne države ter so bila zaradi vse večjega nestrinjanja z vrhom trn v peti takratne jugoslovanske oblasti, je pomembna v razvijanju oziroma razumevanju stanja duha civilne družbe, ki je kot pomembni subjekt spreminjal tok misli v slovenski civilni družbi. Zato menim, da je opis dogajanja v sferi civilne družbe pomemben, saj je bila le-ta aktivni člen pri spremembi političnega sistema in reidentifikaciji družbe ter ohranjanje njene »nove podobe« preko novega kontinuiranega političnega rituala.

Po Mastnaku (1992, 56-57) se je civilna družba v Sloveniji afirmirala najprej kot revizionizem marksistične teorije in politike (jugoslovanska ustava je leta 1974 omogočila povečanje števila družbenih asociacij – društev), nato kot »alternativna scena« in disidentstvo ter končno še kot »opozicija« uradni politiki. Glede na dejanja tedanje Federativne ljudske republike Jugoslavije, npr. izločitev iz vzhodnega bloka (Informbiro 1947-1955), neuvrščenost v času hladne vojne, glede na zgodnejše vključevanje Socialistične federativne Jugoslavije (SFRJ)⁸ na svetovni trg, je bila Republika Slovenija z razvojem civilne družbe v prednosti pred drugimi socialističnimi državami ali pa je vsaj, pravi Bibič (1997, 21-22), imela nastavek za lažji prehod v politični pluralizem po padcu berlinskega zidu.

---

⁸ Leta 1963 je bila FLRJ preimenovana v SFRJ (Bibič 1997, 21).

Stabilnost SFRJ je od druge polovice sedemdesetih let 20. stoletja začela padati. Načela jo je gospodarska kriza, katere razlog je bilo veliko zadolževanje v tujini oziroma konec pripravljenosti Mednarodnega denarnega sklada, da bi Jugoslaviji še naprej dajal posojila pod zelo ugodnimi pogoji. A niti pod takimi pogoji Jugoslavija ni bila zmožna odplačevati svojih posojil, saj ni zmogla plačevati niti obresti. Dolg Jugoslavije v tujini se je nevdržno povečeval. Smrt Josipa Broza Tita, ki je bil vrhovni simbol jugoslovanskega bratstva in enotnosti in socializma, 4. maja 1980 je bila začetek konca Titove Jugoslavije, saj država, ni bila nič manj bolehná kot njen voditelj. V tem času so umrli še nekateri drugi politiki, ki so zaznamovali politično usmeritev druge Jugoslavije. To je za državo pomenilo politično krizo, ki je še dodatno poglobila razjede v državnem političnem sistemu oziroma vodstvu. Krhanje sistema in šibkost države so začutili tudi ljudje, saj so se srečevali z racionalizacijo preskrbe, ki je značilna za vojno gospodarstvo. Zategovali so pasove, zaradi pomanjkanja življenjskih potrebščin pa so se bili ljudje primorani znajti sami. V Slovenji je bilo »švercanje« iz Italije in Avstrije pogosto in zato pomanjkanje manj občutno. Prisotno je bilo tudi pomanjkanje naftnih derivatov ter omejevanje vožnje z osebnimi avtomobili z ukrepi parnih in neparnih števil registrskih tablic. Težave so bile tudi zaradi pomanjkanja električne energije, zato so bile uvedene t.i. redukcije elektrike, med katerimi so gospodinjstvom za nekaj ur izključili električno energijo. Vendar Slovenija električne redukcije ni občutila tako kot druge republike. Poleg pomanjkanja in uvedbe racionalne preskrbe je jugoslovansko gospodarstvo pestila tudi inflacija, ki je na koncu osemdesetih let prerasla v hiperinflacijo (Borak in drugi 2006, 1148-1153). Vsi ti problemi, tegobe ljudi in z današnjega vidika malodane satirični poskusi reševanja so klicali po nujnih spremembah in velikopoteznih ukrepih.

»Nezmožnost in tudi pomanjkanje volje političnega in državnega vrha za realen pogled na stvarnost sta puščala odprt prostor intelektualcem, ki so začeli razkrivati tabuje in razpravljati o dotlej prepovedanih temah« (Borak in drugi 2006, 1153). »Poleg srbskih so bili pri vnašanju novosti na kulturno in politično sceno zelo glasni tudi slovenski intelektualci« (Borak in drugi 2005, 1155). Že kmalu po Titovi smrti je 60 uglednih slovenskih kulturnikov, po večini književnikov in profesorjev z družboslovno humanističnih fakultet Univerze v Ljubljani, na pristojne politične organe naslovilo predlog za ustanovitev nove revije, ki so ga sestavili Niko Grafenauer, Tine Hribar,

Andrej Inkret, Svetlana Makarovič, Boris A. Novak in Dimitrij Rupel (Borak in drugi 2006, 1155).

Potrebo po novi reviji⁹ ter vzporedno s tem po širših družbeno političnih vprašanjih in kritiki družbenih razmer so utemeljevali s težnjami vsesplošne ideologizacije in omejevanjem svobodnega znanstvenega in umetniškega ustvarjanja, kar jih je vzpodbudilo v ponovno reflektiranje svoje apolitičnosti, zaradi katere so bili pogosto tarča političnih in ideoloških podtikanj in diskvalifikacij. »Nova revija se je naslonila na tradicijo prepovedanih revij iz petdesetih in šestdesetih let (Revija 57, Perspektive) in na široko odprla vrata avtorjem, ki pri drugih revijah niso dočakali objave« (Borak in drugi 2006, 1155).

Tudi Društvo slovenskih pisateljev¹⁰ se je začelo dejavno vključevati v živahne politične, idejne in kulturno politične razprave ter organizirati javne tribune. Sredi osemdesetih let je društvo preraščalo tudi v politični subjekt in leta 1985 v svojem okviru ustanovilo Komisijo za zaščito mišljenja in pisanja¹¹, ki je postala pomemben člen v zagovarjanju temeljnih človekovih svoboščin (Borak in drugi 2006, 1156).

Tiskana beseda je med ljudmi naletela na najširši odmev, a je val kritike zajel tudi druga področja. Skozi besedila v rock in pank glasbi so prah dvigali Buldožerji, Pankrti in kasneje skupina Laibach¹². Pankovska subkultura je izražala uporništvo proti obstoječemu režimu, ki je zatiral »pokvarjeno« mladino, ki je znova izražala stališče, da je ne zanimajo iztrošeni sadovi preteklosti. Odnos oblasti do panka dokazuje anomalije pluralizma v družbi, ki ni imela vizije, kaj naj ponudi mlajši generaciji, ki nasprotuje svetu, ki ga je ustvarila generacija njihovih staršev. Represija oblasti je bila povod za

---

⁹ Nova Revija, 1982/83, št. 1, str. 4. Zaradi številnih dolgotrajnih polemik je izraz 'nova revija' postal kar ime revije, ki je začela izhajati maja 1982 (Borak in drugi 2006, 1155).

¹⁰ Književniki v Društvu slovenskih pisateljev so bili poleg družboslovcev in humanistov najglasnejši kritiki kriznih razmer v družbi. Predvsem pod predsedovanjem Toneta Pavčka (od leta 1979) in kasneje Toneta Partljiča (od leta 1983) (Borak in drugi 2006, 1156).

¹¹ Predsednik Komisije za zaščito mišljenja in pisanja je bil Venko Taufer (Borak in drugi 2006, 1156).

¹² Skupina Laibach je v politični angažiranosti naredila še korak naprej in še istega leta, ko je bila ustanovljena (1980), doživela tudi prvo prepoved nastopanja. Leta 1983 so se povezali z likovno skupino Irwin in Gledališčem sester Scipion Nasice v umetniški kolektiv Neue slowenische Kunst (NSK), ki je ustanovil še oblikovalsko skupino Novi kolektivizem (Borak in drugi 2006, 1159).

dokončno soočanje vodstva Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) s stvarnostjo (Borak in drugi 2006, 1157-1160).

Svoboda govora kot ena izmed temeljnih človekovih pravic je postala ena od osrednjih zahtev novega političnega gibanja. Ta se je kazala v Novi reviji, v študentskih časopisnih medijih (Tribuna, Katedra in glasilu ZSMS Mladina) ter s karikaturami v humorističnem listu Pavliha. Vodstvo ZSMS je leta 1982 v Novem mestu načrtalo svojo smer in se kasneje otreslo vpliva vladajoče Zveze komunistov Slovenije (ZKS) ter s tem postalo dejaven del političnega prostora. Politična organizacija ZSMS je postala nekakšen pokrovitelj novih družbenih gibanj (študentske, mirovniške, ekološke in feministične skupine) in jim olajšala boj za njihove cilje. Vprašanje vojaške obveznosti je bil trn v peti ZSMS in Socialistične zveze delavnega ljudstva (SZDL), saj le-ta ni upoštevala javne razprave in pripomb, ki so jih mladi Slovenije zastopali, pri spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški obveznosti v zvezni skupščini. Resne politične zahteve po odgovornosti, ki so bile tedaj velika novost, so nakazovale samosvojo pot ZSMS, ene izmed članic Socialistične zveze delavnega ljudstva Slovenije (SZDLS). S politiko takratne mladine Slovenije so skozi stranska vrata vstopile zahteve novih družbenih gibanj in kritičnega vala, ki so politično zatočišče dobile prav pri ZSMS (Borak in drugi 2006, 1158-1164).

Tako so spremembe v javnost prihajale skozi nova družbena gibanja (Fink Hafner 1992), ki so izražala preureditev, novo usmeritev, vizijo in vrednote slovenske družbe, ki so bile zaradi unitarnosti kdaj tudi potisnjene v stran. Dela oziroma aktivnosti družbenih gibanj so vznemirjale takratno zvezno oblast, ki je videla v tem protirevolucijo slovenskega naroda.

57. številka Nove revije leta 1987, kot prispevek za slovenski nacionalni program, je bila precej odmevna. Šlo je za novo koncepcijo slovenstva, ki naj bi se konstruiralo v ustanovah potencialno suverena naroda in v njegovem vsakdanjem življenju (Borak in drugi 2006, 1172). Odziv zveznega in večine republiških vodstev je bil skrajno odklonilen in je samo še krepil že opazno narodnopolitično enotnost Slovencev (Prunk

2002, 182). Nadaljnji udarec leta 1987 je bila »plakatna afera«¹³ ob dnevu mladosti, ki ga je pripravila ZSMS z Neue slowenische Kunst (NSK). Ta je združila nacistične in komunistične simbole in s tem namigovala na sorodnost totalitarnih načel oblasti, ki je pomenila dokončno napoved demontaže socialistične ideologije (Borak in drugi 2006, 1173). Milan Kučan (v Trampuš 2007, 20) je dejal, da je bila plakatna afera eden od mejnikov v procesu rušenja jugoslovanskih ritualov, zavračanja vsiljevane ikonografije, opozarjanja na izpraznjenost ideologije in na nesmisle politične prakse. Če se ozrem na teorijo rituala ter elementa simbolov, lahko opazim, da se je simbolizem Jugoslavije vidno rušil in s provokacijo slovenske mladine začel formulirati druge pomene, kot jih je prezentiral poprej.

Ob oživljanju razprav o položaju slovenskega naroda v državi in ob hkratni krepitvi centralizma v federaciji se je krepila politična vloga Jugoslovanske ljudske armade (JLA). Zaradi ocen, da v Slovenji poteka protirevolucija s pristankom in celo s sodelovanjem oblasti, so po nizu kritičnih člankov o JLA v glasilu Mladina, zahtevali da slovenska Služba državne varnosti 31. 5. 1988 aretira tri novinarje Mladine in podčastnika JLA z obtožbo, da so nezakonito prišli do zaupnega vojaškega dokumenta. Vojaško sodišče v Ljubljani jih je obsodilo na zaporne kazni, kar pa je v javnosti zbudilo hud odpor. Sojenje je namreč potekalo za zaprtimi vrati, v srbskem jeziku in pred vojaškim, namesto pred civilnim sodiščem, kar je pomenilo svojevrstno ponižanje Slovencev. Kot odgovor na aretacijo četverice se je ustanovil Odbor za varstvo človekovih pravic, ki je pritegnil in organiziral različne predstavnike civilne družbe. Čeprav se ni razvil v politično organizacijo, je močno pospešil nastajanje opozicijskih političnih strank. Zаметki le-teh segajo v leto 1988. Sodelovale so v razpravi o predlaganih spremembah jugoslovanske ustave in ocenjevale, da te resno ogrožajo položaj Socialistične republike Slovenije. Ker so se po njihovem prepričanju narodi v Jugoslaviji združili prostovoljno na podlagi pravice do samoodločbe, ohranili pa pravico do odcepitve, so zahtevale večje upoštevanje suverenosti nacionalnih republik. Z nastopom opozicijskih strank in njihovih stališč se je še dodatno povečalo

---

¹³ V reviji Mladina so simboliko in držo junakov nacionalistične Nemčije uporabili za uprizoritev mladincev, ki nosi štafeto mladosti - simbol povezanosti in solidarnosti jugoslovanskih mladincev. S prenosom štafete v jugoslovanskih republikah so slavili Titov rojstni dan, 25. maj, imenovan dan mladosti (Borak in drugi 2006, 1173).

nerazpoloženje do Slovencev. Najostrejšje kritike so prihajale prav iz Srbije, ki je z odpravo avtonomije Kosova in Vojvodine že razveljavila določila ustave in izpodkopala federativne odnose. Slovenci so v obrambi federalizma branili tudi kosovsko avtonomijo. Sledila je Majniška deklaracija, ki je izražala zahtevo po suvereni slovenski državi in njenem svobodnem odločanju o zunanjih povezavah. Nato je opozicijski Zbor za ustavo predlagal spremembe slovenske ustave, ki naj bi zagotovile politični pluralizem, ekonomsko suverenost in pravico do samoodločbe. Oblast je pobudo sprejela (Prunk 2002, 182-186).

Kljub močni in nekdanji stabilni skupni identiteti jugoslovanstva pod geslom Bratstva in enotnosti, ki je narekovalo družbeno povezanost in solidarnost in je bilo reprezentirano v številnih političnih ritualih takratne skupne zgodovinske percepcije¹⁴, se je ob slabih razmerah in izgubi največjih simbolov Jugoslavije kazala in pokazala potencialna moč politične spremembe. Ta je izhajala iz ljudstva, ki se je uprlo čedalje agresivnejši centralistični oblasti, ki je postajala v očeh slovenskega naroda nelegitimna.

3.2 Slovenska država na novi »enotni« poti – konvertibilna Slovenija

»Enotna« Slovenija v osamosvojitvi se je znebila enostrankarskega sistema in se začela spopadati z družbeno konstrukcijo realnosti v novem večstrankarskem sistemu, ki pa je pokazal nove izzive v soočanju strank z njihovimi ideološkimi konstrukcijami pretekle zgodovine. Ker so stranke pomemben tekmelec za politično moč in del političnega rituala, se mi zdi pomembno izpostaviti poleg same osamosvojitve tudi obnašanje strank, katerih vpliv na politični ritual bom ugotavljala v analizi proslav.

Aprila 1990 je prišlo do večstrankarskih volitev, na katerih je slavila demokratična opozicija (Demos¹⁵) nad strankami, ki so pomenile kontinuiteto prejšnjega sistema. Vlado je sestavil predsednik najmočnejše opozicijske stranke Slovenski krščanski

---

¹⁴ Nekaj praznikov in praznovanj, ki so vezali narode: 25.5. Dan mladosti – Titov rojstni dan, 27.4. Dan OF, 29.11.- Dan republike, nastanek SFRJ

¹⁵ Konec leta 1989 so se opozicijske stranke Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska stranka Slovenije, Slovenski krščanski demokrati, Liberalna stranka, Zeleni Slovenije in Slovenska kmečka zveza-Ljudska stranka združile v Demokratično opozicijo Slovenije – Demos. Predsednik Demosa je postal dr. Jože Pučnik (Prunk 2002, 187).

demokrati Lojze Peterle. Za pripravo državne osamosvojitve odločilne državno-politične resorje v vladi (notranji, zunanji, obrambni) so dobili člani Slovenske demokratične zveze Igor Bavčar, Dimitrij Rupel in Janez Janša. Za predsednika predsedstva Republike Slovenije je bil izvoljen Milan Kučan. Slovenija se je s potrebnimi ukrepi vse bolj bližala svojemu cilju. Plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti je najprej predlagala Socialistična stranka Slovenije; Demos ga je uradno predložil mesec dni kasneje, podprla pa ga je tudi slovenska katoliška Cerkev z nadškofom Alojzijem Šuštarjem. Plebiscit je bil uspešen in Slovenci smo se odločili za samostojno pot. Ob zakonu o plebiscitu je skupščina Republike Slovenije razglasila Izjavo o dobrih namenih in Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope. Slovenija je v odnosu do Jugoslavije želela biti konstruktivna in je pojasnjevala, da ni za odcepitev, marveč za nadzorovano oz. sporazumno združitev. Vendar je bilo srbsko vodstvo odklonilno. Slovenija je napovedala, da bo 26. junija razglasila samostojnost in da se želi pogajati o začasnem opravljanju nekaterih zveznih funkcij na svojem ozemlju, o pravnem nasledstvu in prihodnjih oblikah sodelovanja z drugimi deli dotedanje skupne države. Sprejela je ustavni zakon o grbu in zastavi Republike Slovenije ter ga s Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti in Deklaracijo o neodvisnosti sprejela 25. 6. 1991¹⁶. S tem je razglasila in formalno uvedla državno samostojnost Republike Slovenije. Neodvisnost Republike Slovenije je bila slovesno razglašena na ljudskem zborovanju na Trgu republike v Ljubljani 26. 6. 1991 zvečer. Zgodila se je slovesnost in prehodni obred v novo stanje. Decembra leta 1991 je bila sprejeta nova ustava, katero pisanje je trajalo več kot leto dni - deloma zaradi ideoloških razlik med strankami (Prunk 2002, 186-190).

Na oblikovanje identitete nove države Slovenije je vplival neoliberalno nastrojeni razvijajoči se svet, ki je afirmiral nacionalizem (temelji na kulturnih razlikah) v razpadajočem se socialističnem svetu (Čolović 2000 v Simonič 2009, 53).

Pri družbeni konstrukciji realnosti v obdobju tranzicije so odigrali izredno pomembno vlogo slovenski množični mediji. S številnimi dokumentarnimi oddajami ter

---

¹⁶ Skupščina RS je sprejela še zakone o državljanstvu, tujcih, potnih listinah, zunanjih zadevah, carinski službi, deviznem poslovanju, Banki Slovenije in drugem (Prunk 2002, 190).

časopisnimi bloki o zgodovinskih prizadevanjih slovenskega naroda in edinstvenosti historičnega trenutka, s številnimi kronikami pred- in poosamosvojitvenega dogajanja, demoniziranjem in pomilovanjem Balkana, z dekonstrukcijo socializma in idealiziranjem tržne ekonomije itn. so prepričevali državljane, da so leta 1990 z veliko večino podprli projekt osamosvajanja in nato vztrajali v smeri Evropske unije in pozneje še Nata (Simonič 2009, 53-54). Mitja Velikonja (2005, 7-10) je veliko vnemo Slovenije za integracijo z Evropsko unijo opisal s terminom »evroza¹⁷«, v svoji kritiki novega evrocentrizma. Velikonja govori o značilni prisotnosti Evrope kot simbola in vrednote v vseh komunikacijskih kanalih Slovenije v obdobju post-socialistične tranzicije. Vse, kar je kaj vredno, je evropsko in Slovenija končno postaja del tega. Vse ostalo, preživelo, zaostalo, »out« je tista druga stran, je Balkan, Vzhod, socialistična preteklost itn.

Poleg skupne vizije v prihodnost Slovenijo zaznamuje skupna slovenska preteklost, ki je močno obremenjujoča vse od 2. svetovne vojne naprej in takratne delitve slovenskega naroda na partizane in domobrance. Kot simbol sprave nasprotnih taborov sta si v Kočevskem rogu julija 1990 na žalni maši za pobite domobrance podala roke predsednik predsedstva Milan Kučan in nadškof Alojzij Šuštar. Slovenci so ta akt toplo pozdravili in upali, da nova slovenska demokracija in politika v prihodnje ne bosta več obremenjeni z ideološkimi spori (Prunk 2002, 213).

»Toda videz je varal. Ideološki naboj v slovenskem političnem in kulturnem življenju je ostajal in se občasno pokazal v obliki, ki ni bila več običajna v razviti demokraciji zahodne Evrope, ampak je prej spominjala na slovensko politično življenje pred 2. svetovno vojno« (Prunk 2002, 213). Vsa ta nasprotja so bila ob glavni skrbi za osamosvojitve Slovenije za nekaj časa potisnjena v stran (Prunk 2002, 214).

Na začetku nastanka nove države je vse, kar je »dišalo na jug«, na Balkan, povzročalo določeno ksenofobijo ali, mileje rečeno, strah pred prevelikim kulturnim vplivom z

---

¹⁷ Pri izbiri termina se je skliceval na Freuda (v Simonič 2009, 51), za katerega nevroza tako ali drugače popači razmerje bolnika do realnosti in služi kot sredstvo, kako se lahko pred njo umakne, in v svojih težjih oblikah pomeni direktni beg iz realnega življenja.

juga, ki smo se ga »osvobodili«. Vendar je zanimivo dejstvo, da so že ob koncu prvega desetletja neodvisnosti, ko je emocionalnost osvajanja popustila, mnogi menili, da živijo slabše kot v prvih letih samostojnosti, da sta se zmanjšala demokratičnost odločanja in spoštovanje človekovih pravic in dela, da so manjše možnosti za zaposlitev, za pridobitev stanovanja, za izobraževanje, kulturno udejstvovanje, zdravstveno varstvo ipd. (Toš v Simonič 2009, 54).

Ne le v družbi, ampak tudi na političnem parketu so se kresala mnenja. Enotnost, ki jo je bilo morda zaznati v osamosvajanju, se je ob vprašanjih, osnovanih na ideološki pripadnosti, razblinila.

Pred 50. obletnico zmage nad nacifašizmom, na katero se je pripravljaj ves svet, so bili odnosi med tako imenovano levico in desnico v Sloveniji tako zelo skaljeni, da sta SDS in takratna SKD odklonili udeležbo na državni proslavi na Trgu republike v Ljubljani. Pred proslavo je vladajoča LDS na videz kazala svojo spravljivost s podprtjem zakona o matični knjigi, ki je omogočil izdajanje mrliških listov za pobite domobrance. Predsednik državnega zbora Jožef Školč pa je v svečanem govoru govoril o razumevanju za napačne odločitve med drugo svetovno vojno, o odpuščanju, o medsebojni pomiritvi in popravi krivic živim (Prunk 2002, 220).

S prihodom dr. Franceta Rodeta je katoliška cerkev še mnogo bolj aktivno in brezkompromisno nastopila v javnem življenju s svojimi zahtevami na področju šolstva in vzgoje, glede svobodnega odločanja za rojstvo otrok in do vrnitve cerkvenega premoženja. S tem pa je le še poglobila bipolarnost slovenske politike (Prunk 2002, 223).

3.3 Dva politična bloka

Iz zgornjega poglavja je očitno, da se je mlada država Slovenija kmalu soočila z družbeno realnostjo pod vplivom pretekle zgodovine, ki Slovence ideološko deli. Zato se mi zdi potrebno omeniti bloka, ki zaznamujeta politični prostor Slovenije.

V Republiki Sloveniji sta se v devetdesetih letih 20. stoletja oblikovala dva skoraj enakovredna politična bloka, ki sta oživila politično delitev pred 2. svetovno vojno, in

sicer kmečko-klerikalni pol in meščansko-liberalni pol. Gre za dve načeli družbenega podsistema s pripadajočimi kulturnimi korelacijami, ki so ju identificirali politiki, cerkveni dostojanstveniki in množični mediji ter s tem postavili temeljni okvir zamišljanja slovenske družbe (Simonič 2009, 55). Ideološka razcepljenost na katoliški in laično-liberalni oziroma postkomunistični blok ostaja na Slovenskem zelo velika in se mnogo bolj ostro kot v razvitih evropskih državah kaže pri številnih vprašanjih javnega, političnega in kulturnega življenja (Prunk 2002, 224).

V času priključevanja Slovenije Evropski uniji (maja 2004) sta se pojavili dve ob parlamentarni »civilnodružbeni iniciativi«, ki sta se zavzemali za kadrovske in konceptualne spremembe v slovenskem gospodarstvu. To je bil Forum 21 (predsednik Milan Kučan) in Zbor za Republiko (predsednik dr. Dimitrij Rupel, nato dr. Peter Jambreč). Prve so povezovali z »levim«, druge pa z »desnim« političnim blokom (Žerdin 2004).

»Percepcije in interpretacije zgodovine, sedanjosti in prihodnosti, razmerja med domačim in tujim, med posameznikom, družino in skupnostjo, med družbo in ekonomijo ipd. so domnevno tvorile dve konkurenčni paradigmi slovenske civilne družbe, levi in desni pol političnega prostora« (Simonič 2009, 55).

3.4 Dva pola – dve percepciji (dve ideologiji) – boj za zgodovino

Proces oblikovanja nacionalne in državne identitete ni tekkel le na trenutnih relacijah med notranjim in zunanjimi dejavniki (sinhrono), ampak tudi v razmerju do narodove preteklosti in prihodnosti (diahrono). Proces sta povezana s prostorom in časom in odnos do zgodovine je vedno sestavina oblikovanja identitet. Ena od glavnih tem slovenske tranzicije je zato tudi sprava političnih dejavnikov v času med drugo svetovno vojno in po njej. Spravili naj bi se zagovorniki partizanskega gibanja, katerih greh so bili sočasnost narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije ter poveljni poboji političnih nasprotnikov, in domobranci na drugi strani, katerih greh je bilo medvojno sodelovanje z nemško okupacijsko vojsko (Državni zbor 1999 v Simonič 2009, 60-61). »Interes desnice je bil, da spomin na socialistične čase (raz)čisti, interes leveice, pa da ga časti« (Simonič 2009, 61).

Razumevanje zgodovine in iskanje prave resnice se zdi skorajda utopično. Tudi če so dejstva bolj ali manj identična, so njihove interpretacije oziroma razumevanja dveh političnih blokov močno kontradiktorna.

Velikonja (1994, 156) meni, da mitologija pomeni samoumevno zavezanost tradiciji, ideologija pa v prihodnost usmerjeni aktivizem. Lowenthal (1998) namesto mitologije raje uporablja oznako »dediščina«, ki prav tako temelji na potvarjanju »zgodovinskih dejstev« in ustvarjanju »mitov« za potrebe sodobnih kolektivnih in osebnih identitet.

»Politična religioznost in univerzalistična retorika zahteva le /.../ eno unitarno identifikacijo, ki pridobi metafizične razsežnosti. V njej so zajete vse druge prej omenjene - strankarska, nacionalna, verska itn. Vse so ponižane - in obenem privzdignjene – na njene sestavne dele; sama pa je krona vseh, vse poveže v smiselno celoto, ki posameznim delom odreka kakršenkoli izvensistemski obstoj« (Velikonja 1994, 156).

V nasprotju z ideološko dominantno religiozno organizacijo Rimskokatoliške cerkve (RKC) v srednjem veku je vlogo vodilnega ideološkega aparata v meščanski družbi oziroma v nacionalni državi prevzela šola. V njen nabor znanja spada tudi poznavanje kulturne zgodovine naroda, njegovega civilizacijskega kroga in seveda svetih krajev, ki okvirjajo teritorialnost naroda. Potemtakem ni čudno, da so scenaristi in režiserji državnih proslav navajali podobne mejnike slovenske zgodovine: od Brižinskih spomenikov do Prešerna – sestavljanje jezikovne umetniške strukture, od srede 19. stoletja do impresionizma – nacionalno buditeljski del, čas po drugi svetovni vojni – evropeizacija slovenske kulture; Brižinski spomeniki – ustanovitev Ilirskih provinc – ustanovitev OF – osamosvojitveni plebiscit; prihod izza Karpatov, Brižinski spomeniki, knežji kamen, Trubar, Prešeren, osamosvojitvev. Tudi Simonič (2009, 63) ugotavlja, kako pomembna sta resorja kulture in izobraževanja, pri čemer se kaže delitev teh dveh resorjev v obdobju tranzicije. Šolstvo in kultura sta bila vedno privilegij volilnega zmagovalca in njegovih najtesnejših koalicijskih partnerjev (Vlada Republike Slovenije 2011). Nadzor nad izobraževalnimi in vzgojnimi vsebinami je nadzor nad človeškimi in idejnimi viri, kar je pomemben mehanizem oblikovanja »zdravega razuma« in

ohranjanja politične legitimnosti, vsekakor pa ena najpomembnejših oblastnih investicij v prihodnost (Simonič 2009, 64).

Ravno zaradi nadzora in vpliva ideologij političnih strank, njihove različne percepcije zgodovine ter blokovske razcepljenosti v državnih aparatih države (kulturnem, izobraževalnem področju) bom pri preučevanju proslav pozorna na ta aspekt.

4 RITUALNI PROSTOR IN ČAS

Če sem začela s teorijo rituala, opisala nato družbeno zgodovinski kontekst, kjer sem že nakazala povezanost z ritualizacijo, se bom v tem poglavju spustila na osrednji dogodek, ki ga bom poskušala skozi teorijo in umeščenostjo v kontekst neposredno navezati na analizo, saj bom tako bolj nazorno prikazala povezanost osrednje državne proslave s pojmom ritual. Sprva bom navedla in opisala akterje (izvajalce), ki so zadolženi za izvedbo osrednje državne proslave. Nato bom opisala simbolizem države Republike Slovenije, katerega prisotnost na proslavah bom ocenila s pomočjo posnetkov proslav, ki sem jih zapisala v obliki video transkripcije proslav (v prilogi, od leta 2007 do leta 2010). Pri video transkripciji bom pozorna tudi na formo političnega rituala osrednje državne proslave ob dnevu državnosti, poskušala bom ugotoviti, kateri so njeni glavni elementi oziroma podobe in subjekti politične ritualizacije. Zanimal me bo kulturno umetniški del političnega rituala kot umetniška naracija v smislu reprezentiranja politične oz. družbene realnosti in vpliv političnih elit v njeni konstrukciji. Pri tem mi bodo v pomoč tako časopisni članki kot izjave akterjev ritualnega dogodka.

4.1 Služba za državne proslave

Služba za državne proslave pri Ministrstvu za kulturo skladno s Sklepom o določitvi protokolarnih pravil (Sklep o določitvi protokolarnih pravil 2009) opravlja produkcijo državnih proslav in drugih prireditev državnega pomena (Ministrstvo za Kulturo 2011).

Do leta 2005 je organizacijo državnih proslav in drugih prireditev državnega pomena opravljal takratni Urad vlade za informiranje. Leta 2005 je organizacijo prevzel Sektor za državne proslave v okviru Protokola Republike Slovenije in bil leta 2009

preimenovan v Službo za državne proslave pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije (prav tako).

4.1.1 Koordinacijski odbor

Osrednja državna proslava je protokolarni dogodek. Koordinacijski odbor za državne proslave usklajuje organizacijo proslav ob državnih praznikih in sodeluje pri počastitvah obletnic pomembnih političnih, kulturnih, gospodarskih in zgodovinskih dogodkov ter ob drugih prireditvah državnega pomena (Sklep o določitvi protokolarnih pravil 2009).

Koordinacijski odbor za državne proslave imenuje Vlada Republike Slovenije. Sestavljajo ga predstavnik Urada predsednika Republike Slovenije, predstavnik Državnega zbora Republike Slovenije, vodja Kabineta predsednika Vlade Republike Slovenije, predstavnik Državnega sveta Republike Slovenije, predstavnik Ustavnega sodišča Republike Slovenije, predstavnik Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, predstavnik Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, predstavnik Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije, predstavnik Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije, predstavnik Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, predstavnik Ministrstva za javno upravo Republike Slovenije, predstavnik Protokola Vlade Republike Slovenije, direktor Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, predstavnik Združenja veteranov vojne za Slovenijo, predsednik Koordinacijskega odbora za državne proslave, namestnik predsednika Koordinacijskega odbora za državne proslave, vodja službe, ki skrbi za organizacijo državnih proslav ter sekretar in izvedbeni koordinator Koordinacijskega odbora za državne proslave (prav tako).

Aleksej Adrijan Loos, vodja Službe za državne proslave, mi je v kratkem intervjuju podal pogled na priprave na samo proslavo.

Izbrani avtor pripravi svoj koncept proslave, ki ga potem, ko je ob našem sodelovanju usklajen z realnimi možnostmi (ki so tako finančne, kot prostorske, vsebinske itd.), obravnava Koordinacijski odbor za državne proslave. Načeloma si želimo, da je program proslave čim bolj vključujoč in ob določeni ravni kvalitete tudi zanimiv za čim širši krog gledalcev. Preden pride koncept scenarija do

Koordinacijskega odbora, je potrebnih več sestankov, na katerih sodeluje široka izvedbena ekipa. Koordinacijski odbor ali Služba za državne proslave avtorju predvsem pomagata s svojimi izkušnjami, saj je svet proslav nekoliko drugačen od denimo gledališkega ali filmskega sveta. V zadnjih letih o kakšnih zelo slabih izkušnjah ali nesoglasjih med naročniki in ustvarjalci kulturnega programa ne moremo govoriti, vselej smo se v vsem pomembnem uskladili (Loos 2011).

4.1.2 Protokol RS

Protokol RS je v mojem diplomskem delu pomemben kot nosilec vloge državnega telesa za vzpostavljanje reda, pravil državnega protokola, ki kažejo določeno družbeno distanco in pomembnost, kar spada v domeno političnega rituala kot izkaza »politične moči«. Protokol pod okriljem Koordinacijskega odbora v okviru osrednje prireditve ob dnevu državnosti seveda nima kreativne, ampak strokovno-svetovalno funkcijo. Protokol vstopa v ritualni prostor in čas tako, da sodeluje pri sestavljanju seznama vabljenih in vabil, poskrbi za potrditev udeležbe, sedežne rede gostov, slavnostnega govornika in usmerjanje gostov na slavnostni prireditvi (Sklep o določitvi protokolarnih pravil 2009). Skrbijo za prehodnost prostora, odra za tekoče odvijanje dogodkov, skupaj z varnostnimi službami pregledajo tudi varnostne elemente. Poskrbijo za gostinsko ponudbo ipd. Domena Protokola RS je, da odobri ustreznost protokolarnega dela slovesnosti v skupni režiji s kulturno umetniškim delom slovesnosti in skrbi za ustreznost časa himne in predsednikovega govora ter ustreznosti mesta častne straže oziroma čete. Tudi to so simboli države RS, ki zahtevajo svoj protokol in spoštovanje entitete. Iz tega lahko izpeljemo, kot navaja tudi Simonič (2009, 92), da protokol ustvarja določeno hierarhijo in red, ki ga je pač treba spoštovati.

4.1.3 Umetniki oziroma režiserji kulturno umetniškega dela proslave ob dnevu državnosti

Odrenje politike je prisotno že dolgo. Kultura in umetnost je lahko tako nacionalna kot tudi politična. Koliko pa je nacionalna in politična, bom poskušala ugotoviti in tudi kako se odraža nacionalnost ter v čem je političnost.

Umetniške geste so v kontekstu političnega rituala videti povsem nedolžne in apolitične, vendar so prav zaradi svoje politične nevtralnosti prvovrstno gradivo za estetizacijo političnega rituala in s tem celotne sfere uradne politike (Benjamin 1983, 8. pogl.). Že v renesansi se je politična ideologija spogledovala z umetnostjo (Breznik 2002, 15-27). Tudi na ravni umetnosti torej lahko sledimo ideološki izbiri, tokrat v obliki estetske norme oziroma okusa (Bourdieu v Simonič 2009, 183). Estetski okus levih (liberalnih) in desnih (konzervativnih) bom poskušala opredeliti skozi analizo proslav, predvsem v kulturno-umetniškem delu proslave, tako da bom pozorna na elemente, subjekte sporočilnosti in samo kontekstualno zasnovo umetnikove naracije. Za to je potrebno, da izpostavim politični kontekst med letom 2007 in 2010. V obdobju od 2004 do 2008 je bila na oblasti t.i. desno usmerjena politična struja pod vodstvom prvaka stranke SDS Janeza Janše. Volilno leto 2008 pa je zmago prineslo stranki SD pod vodstvom Boruta Pahorja in z njim je v vlado prišla levo usmerjena politična opcija, ki ima mandat do leta 2012.

Ritualni oziroma odrski prostor in čas je vsak režiser z ekipo konstruiral po svoje. Prestavljali so oder, postavljali več odrov, obračali perspektive diplomatskega zbora in občinstva, spreminjali izhodiščni položaj čete, scenske in svetlobne efekte ipd. Vsak je skušal biti inovativen znotraj tega mitološkega časa in prostora (Simonič 2009, 183-184).

Podatke posameznih povzetkov intervjujev črpam iz Simoničeve raziskave, ki je analizirala proslave od leta 1991 do leta 2006. Avtor ugotavlja, da se naročnik poslužuje selekcijskih mehanizmov z »zaprtimi razpisi« oziroma pozivi k sodelovanju. Javni natečaj za pripravo prireditve ob državnem prazniku je bil objavljen le enkrat, nanj pa je prispela kopica »nezadovoljivih« predlogov. Prominentne umetnike (režiserje) so zato vabili s pozivi, da bi se izognili površnim in neprimernim predlogom. Na ta način si naročniki zagotovijo poslovno in umetniško sprejemljivost oziroma ustreznost. Naročnik ve, s kakšno estetiko lahko računa pri določenem umetniku, s čimer se kaže že določeno posredno vplivanje na sporočilnost umetniškega dela političnega rituala (Simonič 2009, 92-100). Tudi sama sem ob dobljenem intervjuju režiserja Mateja Filipčiča, ki je bil režiser osrednje državne proslave leta 2009, dobila odgovore, ki kažejo na to, da je izbor umetnika domena naročnika. Izboru Filipčiča je najverjetneje

botrovalo tudi predhodno zadovoljivo skupno sodelovanje pri tovrstnih prireditvah (Filipčič 2011). Naročnik je tako vedel, kaj »kupuje«, pri čemer se že v samem izboru umetnika kaže prva stopnja vplivanja. Tudi Gajič, ki je bil režiser leta 2010, je bil izbran na poziv in bil skupaj s scenaristom Jurijem Zrnecem naknadno potrjen s strani celotnega odbora (Gajič 2011).

Po letu 2000 je Koordinacijski odbor ustanovil tako imenovano ekspertno skupino, ki je pripravljala osnovne koncepte vseh državnih proslav, oblikovala predloge za izvajalce in oblikovala strokovno oceno izvedbe, ko je bil projekt končan. Koordinacijski odbor je na predlog ekspertne skupine pisno pozval izbrano število umetnikov k oddaji osnutka scenarija (Simonič 2009, 93-94).

Opozicija, predvsem vodja največje opozicijske stranke SDS Janez Janša, je organizatorjem pod taktirko »levičarjev« večkrat očitala, da niso pripravili javnega razpisa. A se leta 2004, ko je sam prevzel vodenje vlade, ni več (javno) zavzemal za to. Tako je očitno, da je izbor pravega umetnika in scenarija pravica vsake oblasti, njen privilegij in njena priložnost za ritualni *model of* ali *model for* (Simonič 2009, 94).

Simonič na podlagi opravljenih intervjujev ugotavlja vpliv odborov, torej vpliv s strani naročnika, pa naj gre za vtikanje v sam izbor besedil, tekstov, primernosti ali neprimernosti vsebine scenarija pa vse do tega, da je sestanek služil tudi za razreševanje »internih fint« namesto dogovora o vsebini in poteku proslave (Simonič 2009, 94-96). Izjave režiserjev kažejo na nelagodje pri komunikaciji z odborom. Menim, da to kaže na določena trenja med naročnikom in izvajalcem. Morda je razlog o naravi obeh akterjev. Umetniki, kulturniki oziroma režiserji delujejo predvsem z željo svojega lastnega, avtorskega performansa, v katerem v primeru praznika dneva državnosti na svojstven način ovekovečijo simbole, ikone in dogodke, pomembne za slovenski narod. Vsak režiser, snovalec dogodka ima svoj koncept in svojstven način prezence le-tega ter vzgib, ki se kaže v njegovem umetniškem izrazu, medtem ko organizator s svojo prikrito težnjo transcendirajo svojo moč v okvire rituala in manifestirajo moč in predvsem

redefinira identiteto naroda¹⁸. Dejstvo je, da to ni le režiserjev manifest, da je to nekakšno sodelovanje pri uprizoritvi proslave in estetiziranje oblike, forme, vsebine, ki je v določeni meri posredno nadzorovana s strani koordinacijskega odbora. Za moje diplomsko delo je pomembno delovanje odbora v smislu nadzora, kot nosilca odgovornosti institucije, saj gre za državno slovesnost oz. proslavo, gre za praznik državnosti, ki je dogodek nacionalnega pomena in dogodek na nacionalni ravni. Razumem nelagodje umetnikov zaradi nejasnosti koordinacijskega odbora ali celo medsebojnega obračunavanja zaradi obremenjenosti s subjektivnimi, pritlehnimi, ozko usmerjenimi političnimi interesi, kar kaže na neenotno gledanje ali razumevanje, kakšna naj bi proslava bila ali, bolje rečeno, kaj naj bi proslava reprezentirala.

Izjave intervjuvancev kažejo, navaja Simonič (2009, 96), da je »pritisk« najhujši v času izostrenih mednarodnih, sploh pa parlamentarnih, predvolilnih konfliktov. Torej dogajanja v družbenem in političnem prostoru vplivajo na dogajanje v ritualnem prostoru.¹⁹Ritualni prostor oziroma odrski prostor je prostor, kjer oblast z dogodkom ne le redistribuira akumulirano bogastvo, ampak dokazuje in utrjuje svojo moč. Pri tem ima oblast najširši krog občinstva, tako neposredno zbranega na samem dogodku kot preko televizijskih in radijskih sprejemnikov.

Režiser Matej Filipčič pravi: »Za zasnovno programa sem imel relativno proste roke, je pa bilo glede vsebine samega programa tudi nekaj sugestij, ki jih je bilo potrebno upoštevati, ne glede na moje pomisleke«. Očitno je, da so bili določeni momenti s strani države eksplicitni in brezkompromisni, a se hkrati zaveda, da je bil naročnik, v tem primeru predstavniki države, tisti, ki kot financer določi končne parametre. Izpostavi predvsem pomembnost dobre komunikacije s koordinacijskim odborom, saj je to ključno za dobro proslavo (Filipčič 2011).

---

¹⁸ Identitete niso fiksne, potrebujejo dodatne mehanizme, da lahko obstajajo. Gre za stalno redefiniranje (Althusser 1980)

¹⁹ Leta 1994 zaradi slabih političnih odnosov proslave v Ljubljani sploh ni bilo. Potekala je v Vipavi, kjer jo je pripravilo Turistično društvo Vipava. Slabe izkušnje po volitvah 1996, ko je vladala koalicija LDS in SLS so se izražale v konstruiranju proslave dneva državnosti. Konceptualne napetosti leta 2000, ko se je po nezaupnici premieru dr. Janezu Drnovšku zamenjala vladajoča garnitura, se ponovno odraža na odrskih deskah. Tudi sam avtor je, ko je stopil »na teren«, občutil kako neposredno lahko Vlada in Odbor vplivata na dogajanje v ritualnem prostoru (Simonič 2009, 96). Pojavljale so se tudi tako imenovane »vzporedne« proslave na Kongresnem trgu pod okriljem Janeza Janše v letih 1995, 1996.

Gajič ne v začetku ni zaznal nikakršnih smernic pri vsebinski zasnovi, ne drugih posebnih pritiskov na ustvarjanje. Zaradi pomembnosti dogodka, sta bi la cenzura že sama snovalca. A ko sta prvič predstavila scenarij komisiji je bilo kar nekaj negodovanja in kritike, vendar so odborniki kmalu ugotovili, da jima morajo omogočiti izvedbo, če so ju že izbrali. Na koncu je bila cenzura prisotna v več točkah (Gajič 2011).

Pri pevskem zboru delavcev pa sva bila deležna resnično močne cenzure. V osnovi je bila točka zamišljena tako, da bi v ozadju na projekcijskem platnu kazali osmrtnice propadlih podjetij, kot npr. Mura, IUUV, TAM, itd., zbori pa bi predstavljali odpuščene slovenske delavce. Žal projekcije osmrtnic nisva smela predvajati in točka zaradi te manjkajoče vizualne informacije ni bila tako udarna, kot je bilo mišljeno. Vsekakor sva hotela s točko opozoriti politike, da je trenutno stanje zaskrbljujoče in da je resnično delavec tisti, ki predstavlja prihodnost slovenskemu narodu (prav tako).

4.2 Simbolizem

Uradni simbolizem je rezultat centralizacije (indukcije) in utrjevanja (dedukcije) oblasti – gre za dva premo sorazmerna procesa družbene integracije (Kurtz 2001).

Nobena država, sploh pa ne nova, ni prepričljiva, če ne proizvaja in obvladuje simbolov in ritualov (Kertzer 1991, 87-89). Mistifikacija države je rezultat mitologije, rituala retorike in sploh dejanj političnih (in kulturnih) dejavnikov. Simboli omogočajo, da lahko razumemo tako abstraktno politično entiteto, kot je recimo narod (Kurtz 2001, 177). S simboli lahko izrazimo pripadnost določeni organizaciji: na dogodkih, z govori, oblačili, napisi, pesmimi, gestami. Člani manipulirajo s simboli in se tako ločijo od drugih, nečlanov (Kertzer 1988, 16-18).

Simbole po mnenju Victorja Turnerja (v Simonič 2009, 75) določajo trije vidiki: semantični, sintaktični in pragmatični. Prvi obravnava povezave simbolov s stvarmi, na katere se nanašajo, njihovo referenčno okolje. Sintakso zanima kombinatorika ali formalni odnos med simboli (in znaki); to lahko odčitavamo na področju retorike in scenarijev. Pragmatika pa v tem primeru obsega analizo vsakokratnega odnosa simbolov (in znakov) ter njihovih uporabnikov.

Republika Slovenija ima svoj grb, zastavo in himno, ki označuje pripadnost Republiki Sloveniji (Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi 1994). Zato jih bom v nadaljevanju opredelila.

4.2.1 Slovenska zastava in grb

Ob nastanku republike Slovenije, po plebiscitu leta 1990, je kot državna zastava najprej služila slovenska narodna zastava, edini dotedanji skupni zgodovinski simbol vseh Slovencev (Otošec 2001, 77). Grb naj bi izbrala komisija, ki je bila sestavljena iz članov političnih strank. Društvo oblikovalcev Slovenije je natečaj bojkotiralo, saj je želelo skupaj z natečajem pripraviti tudi celostno podobo države. Bilo je mnogo besed, različnih mnenj tako s strani politikov kot stroke, ki o državnih simbolih nista našli skupnega jezika. Na koncu je bil z negodovanjem sprejet grb kiparja Marka Pogačnika. Junija 1991 je bil tako narodni zastavi v njenem levem zgornjem kotu dodan novi grb Republike Slovenije; v modrem polju bel lik Triglava z dvema modrima valovitima črtama, nad njim pa zlate šesterokrake zvezde iz grba celjskih grofov (Otošec 2001, 77).²⁰ Zaradi mnogih zapletov in neodobravanja sta bila zastava in grb sprejeta le dan pred razglasitvijo Deklaracije o neodvisnosti (Kajzer v Simonič 2009, 76).

Zastava je še po letih osamosvojitve burila duhove in bila znova in znova predmet debate. Ne le na začetku nastanka nove države, še leta 2003 se je državna komisija ukvarjala s prispelimi predlogi za slovensko zastavo. A je bila javnost prepričana, da se je slovenski narod že identificiral z zastavo in da ni potrebe po vzpostavitvi novega državnega simbola slovenskega naroda, saj nas je le-ta leta 1991 popeljal v novo obdobje in nas skozi zgodnja pomembna leta mlade države zaznamoval. Očitno je, da spreminjanje že sprejetih in zaznamovanih državnih simbolov ni enostavno²¹.

Leta 1991 smo se na Trgu republike s simboličnim spuščanjem poslovili od jugoslovanske zastave in z dvigom nove slovenske zastave sprejeli nov državni simbol.

---

²⁰ Triglav je nekatere moteče spominjal na Osvobodilno fronto (Kajzer v Simonič 2009, 76). Tudi ob 20-letnici osamosvojitve logotip nekatere močno spominja na simbol OF.

²¹ Dušan Jovanovič, snovalec nesprejete »nove« slovenske zastave, govori o finskem primeru, kjer je bila leta 2004 razprava o spreminjanju finske himne, ker jo v enaki melodiji in besedilu, seveda v drugem jeziku, pejejo tudi Estonci (Hrastar 2004, 8).

Kot je vidno iz transkripcij predstav (v prilogi), je bil le-ta prisoten na vsaki osrednji proslavi ter deležen priklona predsednika RS v protokolarnem delu političnega rituala, kar kaže na odnos in izkazovanje spoštovanja državi RS, ki jo simbolno reprezentirata zastava in grb. Večkratne podobe slovenske zastave kažejo na pomemben identifikacijski element države RS, kar slovenski grb in zastava nedvomno sta.

Zastava je eden ključnih državnih simbolov in je tako elementarni del vsakega praznika in slovesnosti. Ljudje izobešamo zastavo v znak spoštovanja do svoje države in našega odnosa do države. Se pa dogaja, da je izobešanje zastave velikokrat pogojeno ne s samo državo, ampak trenutno oblastjo, s katero jo platonsko enačimo in se kaj hitro zgodi, da jo zaradi neodobravanja vladajoče oblasti zanemarimo (Pečauer v Simonič 2009, 79).

4.2.2 Himna

Prešernova Zdravljica je prvič zaživela kot slovenska himna na Prešernovi proslavi v Cankarjevem domu v Ljubljani februarja 1986 (Rupel v Simonič 2009, 79).²²

V slovenski skupščini so spomladi leta 1990 Prešernovo Zdravljico na melodijo Stanka Premrla z zakonom razglasili za himno Republike Slovenije. Leta 1994 je stopil v veljavo novi Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi 1994).

Iz transkripcij proslav je vidno, da je himna RS igrana ali hkrati tudi peta na vsaki osrednji proslavi ob dnevu državnosti v protokolarnem delu političnega rituala po prihodu predsednika, ki ob himni stoji mirno ob slovenski zastavi. Ob igranju himne vsi prisotni stojijo in s tem izkazujejo spoštovanje do države kot entitete, v kateri živijo. Leta 2008 je bila poleg slovenske himne igrana tudi himna EU, saj smo tega leta predsedovali Svetu EU, kar kaže na določeno pripadanje evropskemu narodu v skupni uniji in identificiranje z Evropo, ki simbolizira razvoj, naprednost, »evropskost«.

---

²² Ko je filharmonični zbor zaigral Zdravljico, »so poslušalci strumno vstali s svojih sedežev« (Rupel v Simonič 2009, 79).

Zanimivo pa se mi zdi, da je bila tudi leta 1991²³ igrana himna EU, kar po mojem mnenju kaže na obračanje k EU kot poti, ki si jo je Slovenija zastavila že na samem začetku, in hkrati politični umik od preteklega »balkanskega« povezovanja. Himna EU je bila nekakšna simbolna sporočilnost države (v protokolarnem delu) o njeni viziji (kaže na »model for«).

4.2.3 Prazniki in praznični čas

Redno ponavljanje rituala učvrsti povezanost ljudi z režimom, ne glede na njihovo osebno prepričanje (Kertzer 1991, 90). »Latinska beseda *ritus* je označevala ceremonije /.../ se pravi načine ravnanja, ki se reproducirajo z določeno nespremenljivostjo« (Cazeneuve 1986, 14). Pri ritualu naj bi torej šlo za stereotipno, standardizirano, ponavljajočo se komunikacijo, simbolno dejanje oziroma akcijo. Pravzaprav je samo določanje in nadzorovanje koledarja, ki umešča rituale, manifestacija politične moči ter njenega teritorialnega dosega (Gell v Simonič 2009, 80). Čas, ko se dogaja politični ritual, ima vedno zgodovinsko referenco (inicijacijo) in zmeraj znova utrjuje spomin na pomemben zgodovinski dogodek. V primeru proslave ob dnevu državnosti je to 25. junij 1991, ko je Slovenija sprejela Deklaracijo o neodvisnosti in razglasila neodvisnost. Tako vsako leto s praznikom Dneva državnosti in osrednjo državno slovesnostjo na dan okoli 25. junija obeležujemo pomembnost tega političnega akta RS. Ta dan je praznik Republike Slovenije in dela prosti dan (Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji 2005). Čas je mitološki in normativen (24.-26. junij, med 20. in 22. uro) in pomeni vsakokratno oživljanje mita o razglasitvi uresničitve »tisočletnih sanj«, Deklaracije o neodvisnosti.

Pri obredu prehoda (*rite de passage*), ob nastanku nove države leta 1991, je pomembno omeniti, da z njim pride tudi nova formulacija družbe oziroma naroda in njegove zgodovinske pomembnosti v zgodovini. To pa povzroči pojav novih in izbris nekaterih preteklih praznikov, ki so nas zaznamovali z vidika nacije in sistema, ki smo mu pripadali do leta 1991.

---

²³ Video transkripcija 1991 (Simonič 2009, 282).

4.2.4 Mitološki prostor

Prva slovesnost leta 1991 ob razglasitvi slovenske države se je zgodila na ploščadi Trga republike, ki se je poprej imenoval Trg revolucije, še prej pa so bili tu Nunski vrtovi (Simonič 2009, 82), kar priča, da Trg z nastankom nove države reprezentira »nov« mitološki prostor, a katerega dediščina svétosti, karizme in pomembnosti ostaja. Tudi kasneje so prireditve potekale na Trgu republike, izjemoma v Cankarjevem domu. Vse štiri v diplomskem delu analizirane proslave (od leta 2007 do 2010) so se zgodile na Trgu republike, tako je bila kljub nekaj izjemam v Cankarjevem domu, osrednja državna proslava postavljena v prvotni mitološki prostor, ki je kontinuirano zaznamoval prizorišče političnega rituala.

Ritualni prostor je umeščen v središče glavnega mesta Ljubljane, in sicer v sredino upravno-monetarne kompleksa. Tu stoji parlament, simbol demokracije, številna diplomatska predstavništva, stolpnici z glavno državno banko, nedaleč stran je vladna stavba, pa Trg narodnih herojev, Narodni in Prirodoslovni muzej, Slovensko narodno gledališče (Drama, Opera) in Maximarket, stavba komercialnega pomena. Trg republike je bil zasnovan za potrebe manifestacij za takratno socialistično oblast. Sprva je politična zborovanja gostil Kongresni trg, ki pa je bil v obdobju tranzicije manifestno prizorišče za »alternativne proslave«²⁴ politične opozicije (tako imenovane pomladne stranke). Opozicijske stranke so se na ta način distancirale od osrednje proslave na Trgu republike ali v Cankarjevem domu in tako ohranjale stik z ljudstvom na lastnih zborovanjih, namenjenih proslavljanju dneva državnosti (Simonič 2009, 82-86).

Tako lahko rečemo, da je Trg republike prostor osrednje državne proslave ob dnevu državnosti in hkrati ritualni prostor za manifestacijo politične ritualizacije. Tako Trg

---

²⁴ Proslavi na Kongresnem trgu sta bili leta 1995 in 1996, in sicer kot osrednja »ljubljska proslava« ob dnevu državnosti, ki ju je prenašala tudi Televizija Slovenija. Omeniti je potrebno, da je za finančno in politično kritje ljubljanske proslave skrbel Dimitrij Kovačič, vodja ljubljanskega Protokola in član takratnega SDSS. Proslava leta 1995 je kazala potrebo opozicijskih govorcev do besede in kritičnosti (zastopana koalicija kot opozicija), proslava leta 1996 pa se je izkazala kot kritika oblasti in nekakšen mali miting (zastopana le opozicija) (Simonič 2009, 117-133, 291-294, 302-303). Dr. Spomenka Hribar (v Simonič 2009, 122) je v prireditvi na Kongresnem trgu videla inscenacijo slovenskega neofašizma, ko si glavni govornik in organizator na prireditveni prostor pripelje lastno občinstvo in z retoriko diskvalifikacije onemogoča politične nasprotnike in grozi sosednjim državam.

republike (mitološki prostor) kot Gallusova dvorana Cankarjevega doma ponujata na voljo eno do dve večerni uri za »odrenje nacionalnega«.

4.3 Subjekti in njihova sporočilnost

V poglavju o svetosti družbe je bilo ugotovljeno, da je preteklost v sedanjosti prisotna v obliki mitoloških imperativov (Velikonja 1994), ki se jih občestvo priuči v procesu vzgoje in izobraževanja, v dejavnem življenju pa se sklicujejo nanje, jih uporabljajo in zlorablajo. Zgodovina deluje negibno in stabilno, čeprav se v resnici zmeraj znova prilagaja aktualnim potrebam identitete, in tako se oblikuje tudi polje kulturne dediščine (Lowenthal v Simonič 2009, 184). Politični dejavniki so se v obdobju tranzicije lažje poenotili v interpretacijah pomena dogodkov iz davnine in 19. stoletja kot v razlagah polpretekle zgodovine. Zanima me, kateri označevalci so bili uporabljeni pri sestavljanju najpomembnejšega političnega rituala v državi s strani politikov, ritualnih specialistov in tudi umetnikov. Kot je razvidno v protokolarnem delu, je glavni nastopajoči Predsednik, kot institucija, ter vojska in policija. V kulturno-umetniškem delu političnega rituala sledijo režiserjevi subjekti: glasbeniki, recitatorji, igralci, plesalci, športniki ipd.

4.3.1 Predsednik

Predsednik države Republike Slovenije je ne le institucija, ampak glavni nastopajoči subjekt in integriteta slovenskega naroda. Kot tak je ločen od kulturno umetniškega programa in spada v protokolarni del programa, ki je strogo ekspliciten in egzakten. Za protokol veljajo točno določena pravila, ki se kot je bilo že rečeno, ne podrejajo ali prilagajajo²⁵. V protokolarni korpus spada tudi Zdravljica, ki je postala simbol političnega konsenza na nacionalni ravni.

Video posnetki prikazujejo, da so bili predsedniki (republike ali vlade) venomer resni, njihova telesa in glasovi so bili monotoni, gibanje vodeno, vpeto v protokolarna pravila.

---

²⁵ Protokol se je prilagodil kulturno-umetniškemu programu le leta 1993. Protokolarni del je sledil umetniškemu. Takratno izjemno mešanje dveh segmentov rituala potrjuje pravilo, da so bile kasnejše zahteve protokola jasno določene (Simonič 2009, 114).

Stopajo po rdeči preprogi in imajo poseben prostor med povabljenici. Leta 1993 je začel predsednika spremljati tako imenovani pribočnik ali adjutant v uniformi. Vedno pa spremlja predsednika tudi oseba iz Protokola Republike Slovenije. Izpred parlamenta se predsednik s spremstvom najprej sprehodi do zastave ter častne čete in nato stopi do diplomatskega zbora. Predsednikovo gibanje oziroma premike spremlja po ritualnem prostoru protokolarna glasba Policijskega pihalnega orkestra – koračnica Svetovnega prvenstva v dvigovanju uteži (SPDU). Sledil je nagovor predsednika, kot eden najpomembnejši del proslave (RTVSLO 2011).

»Nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan,« je stavek Milana Kučana, 26.6.1991, ki je postal simbol praznovanja osamosvojitvenega dne. To kaže na skoncentriranost in usmerjenost pomembnosti tega momenta, govora predsednika. Takrat je občinstvo bolj mirno, tiho in se odziva z aplavzi. Če se navežem na teorijo, je ta del rituala verbalna komunikacija, torej neposredna med vladajočimi in vladanimi in zato kot taka konfliktna.

Kako pomemben je nagovor v okviru političnega rituala, kažejo številni časopisni članki in zgodbe o prepirih o tem, kdo bo glavni govornik in kdo to ne bi smel biti, kaj je v zakonu izrecno napisano in kaj se spodobi. Tudi glede vsebine nagovorov so se pojavljala različna mnenja. Vse to kaže na dejstvo, da je jezik pomembno orodje ideološke interpretacije in dominacije (socializacija, šola, množični mediji). Jezik je pomemben element političnega rituala dneva državnosti. Je pomembno določilo nacionalnega in opredeljuje narod, je tisto, kar nas združuje, povezuje in v čemer se od drugih nacij in narodov razlikuje. Z njim obstajamo in rastemo ter se identificiramo, je mehanizem retorike, ki ima podobne kvalitete, kot jih navajam v teoriji rituala. Govorec/ritual manipulira z mitološkimi imperativi (fiktivno negibnostjo davnine); jo stalno prilagaja aktualnim potrebam identitete²⁶; je podvržen selektivni amneziji; deluje ambivalentno, ne pa tudi arbitrarno; prizadeva si vzpostaviti videz občosti (izumlja in obnavlja politično enotnost); ustvarja idealno realnost; transformira percepcijo in želi zagotoviti trajno vero v to resničnost; njegove izvedbe so inertne in hkrati spremenljive

---

²⁶ Vsaka politična sprememba zato predružači jezik, skozenj potem nastaja nova »mitska konceptualizacija obstoječega«. Pojavijo se novoreki, neologizmi, skovanke, žargoni, okrajšave, tehnicistični jeziki; simboli, parole in parabole (Velikonja 1994, 169).

(Simonič 2009, 189). Moč retorike, kot moč rituala, ni nujno absorbirana s strani množice, občinstva in je lahko nastop govorca le nujen in splošno priznan del političnega rituala. Retorika in z njo povezani politični govori je veliko območje preučevanja, zato se povezujem z njo le v momentu podobnosti z ritualom in pomembnosti jezika kot narodnega simbola.

4.3.2 Vojska in policija

V ritualnem prostoru vojska in policija predstavljata varnost, red, obrambo pred drugimi (nazadnje pred Jugoslovansko ljudsko armado) in ne grožnje ljudstvu, v smislu militantne strukture v rokah vladajoče garniture (Simonič 2009, 201). Predsednik države je vrhovni poveljnik slovenske vojske, zato predsednikovo državotvornost tudi na samem začetku podpira s častno četo (enoto), ki jo predsednik pregleda.

V letih 1991, 1992 se je Teritorialna obramba pojavljala bolj zadržano; v letih 1993-1995 predstavnikov vojske iz različnih razlogov ni bilo. Leta 1996 so prišli s pompom in na Bergerjevi inscenaciji razkazali, kaj premorejo. V letih 1997-1999 se je ritual odvijal v Cankarjevem domu, ki ni primeren za predstavitev te institucije. Po letu 2000 pa so bili uniformiranci spet redno prisotni in dokaj številni (Simonič 2009, 201-203). Vojska je najpogosteje reprezentirana s častno četo oziroma enoto, ki vključuje še policijo, prisotni pa so tudi praporščaki Slovenske vojske, Slovenske policije, Zveze združenj borcev NOB, Društva Tigr Primorske, manevrske strukture Narodne zaščite, Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze slovenskih častnikov in Zveze policijskih veteranskih društev Sever (RTVSLO 2011). Zanimivo se mi zdi novo koncipiranje države, ki v proslavah ne odraža vojaške moči v obliki vojaških parad (izjema leto 1996), kot so značilne za totalitarne režime ali kjer se moč države izraža v moči vojaških sil. Tudi to reprezentira in nosi sporočilnost države, ki temelji na moči ljudstva, demokracije in ne militantne države.

4.3.3 Glasbeniki

Glasba je s časoma postala vse bolj prisotna stalnica na proslavi dneva državnosti, pa naj je šlo za igrano ali peto. Prisotna je tako v protokolarnem delu, kjer Policijski orkester igra protokolarno koračnico SPDU. Sledi Zdravljica kot himna države, ki je

igrana ali peta, pri čemer vzbudi določeno čustvovanje, zavest Slovencev in s tem preko psihološkega stimulusa osmisli vprašanje pripadanja določenemu narodu, kozmosu. Zdravljica nakazuje začetek slavnostnega dogodka. V kulturno-umetniškem delu se je sprva nekoliko manj, potem pa v večji meri pojavljala glasba. Prav posebej pa leta 2003, ko je režiser z nekakšno epoho mladosti zasnoval proslavo kot koncert rock'n'rolla. Glasba, ki je bila prisotna na proslavah je bila raznovrstna, poleg omenjene popularne kulture je bila zelo prisotna narodna, ponarodela (predvsem domoljubna), pa tudi ljudska glasba. Vrstila se je tudi klasična in jazz glasba, ob nizu sodobnih plesov in spektaklov pa je bila prisotna sodobna elektronska, ambientalna glasba. Zanimivo je, da je bila »narodno zabavna glasba«, ki je razveseljevala slovensko (pol)kmečko in (pol)urbanizirano družbo v 20. stoletju, na obravnavanih prireditvah ob dnevu državnosti povsem marginalna. Ustvarjalci so z glasbo želeli biti vedno manj politično indoktrinirani, po drugi strani pa so z njo popestrili ali sproščali program (Simonič 2009, 203-206). V moji analizi sem zaznala pomemben element glasbe, ki je nastopal kot nastopajoči in kot vezni člen. V treh (2007-2009) obravnavanih proslavah je v kulturno-umetniškem delu moč izpostaviti dediščino ljudske glasbe, ki je bila najpogosteje interpretirana v spremenjeni, sodobnejši obliki. Tako je nakazovala na kontinuiranost, moč dediščine, identitete, ki pa se v času lahko spreminja, a ne pozablja.

4.3.4 Recitatorji in igralci

Glavni inštrument recitatorjev je njihov jezik (Pušnik 199, 797-798). Slovenska beseda tako skozi recitatorje živi in je oživljena. Besede, zbrane v poeziji, prozi slovenske literarne zgodovine so brane, da oživijo in ozavestijo kulturo slovenskega naroda, ki je nenazadnje eden ključnih dejavnikov identitete in zaradi tega pomemben del ritualne konstrukcije družbene realnosti. Da se je v ritualnem prostoru pojavila tuja beseda, je moral obstajati tehten razlog. Najbolj je odmeval nastop Gerharda Schröderja leta 2001 ob 10-letnici osamosvojitve.

Literarne reference, ki so nagovarjale državljane na ravni vsebine in odrskih čustev, so bile bolj pogoste na začetku tranzicije, kar govori o primarnem pomenu jezikovne identifikacije in o potrebi po seganju v 19. stoletje. Po letu 2001 segmenta recitatorjev je komaj zaznati (Simonič 2009, 206-207). Ugotovitve Simoniča lahko potrdim tudi na

podlagi analize zadnjih štirih proslav, kjer se recitali priznanih slovenskih pesnikov pojavijo v proslavi 2007 ter v proslavi leta 2009, ko imajo povezovalno vlogo. Leta 2008 jih ni, leta 2010 je recitacija opazna v enem vložku, ki pa je v kontekstu proslave ironičen.

4.3.5 Plesalci in športniki

Režiserji so ples, podobno kot glasbo, praviloma uporabljali tako, da so sprostili scenosled in dobili vsečno dramaturško sinusoido (Simonič 2009, 208). Ples je namenjen gibalnemu in perceptivnemu užitku, naj gre za folkloro ali moderni ples. Pri folklori je to izraz kulturne tradicije, ki vsebuje nacionalni patos (spominski, ideološki), pri sodobnih, modernih plesih pa področje globalne, metropolitanske kulture.

Športniki v ritualnem prostoru niso imeli kontinuitete, pojavljali so se v presledkih. Leta 1991 so predvajali video z dvajsetimi »planinci« na vrhu Triglava, kasneje so bili predvsem »izrazno sredstvo« Bergerjevih²⁷ inscenacij (Simonič 2009, 209).

4.4 Ritual skozi medije (televizija in časopisi)

Vsi politični rituali so medijsko organizirani, s tem so lahko dosegli tudi širšo množico in prihajali v domove pripadnikov nacije. Množični mediji podaljšajo doseg političnega rituala (McLuhan v Simonič 2009, 177).

Pri ritualu kot konstrukciji politične realnosti so ravno mediji tisti, ki igrajo pomembno vlogo pri vzdrževanju kolektivnega spomina, saj ponujajo in vzdržujejo prototipične osebe, dogodke, mite, krepijo ceremonije in rituale, v katerih posamezniki sodelujejo kar na svojih domovih (Pušnik 1999, 799). Tako omogoča, če se navežem na teorijo, množično participacijo pri ritualu, ki vzbuja občutek povezanosti z najširšo množico. David Cannadine (v Pušnik 1999, 801) je nazorno prikazal, kako so množični mediji v povezavi z »invencijo tradicij« pomagali vzpostaviti britansko nacijo in »samozavestno britansko identiteto«. Skozi iznajdbo in predelavo ceremoniala britanske monarhije naj

---

²⁷ Matjaž Berger je bil odmevni režiser osrednjih državnih proslav leta 1996 in 2001, ki so temeljile na spektakelski formi (Simonič 2009).

bi se britanstvo okrepilo. »Ceremonial je danes v primerjavi z začetkom 19. stoletja izvrstno izpeljan, z ogromno pompa, blišča in odmevnosti, tako da vsi mislijo, da je to že od vekomaj« (Cannadine v Pušnik 1999, 801). Podobno opaža Pušnikova (1999, 801), da je medijski diskurz po letu 1991 inventiral in reinventiral tradicijo slovenstva (lipa, Prešeren, Karantanija, Cankar, slovenske ljudske pesmi) in porajal nove (proslava ob osamosvojitvi 25. junija; 25. junij in 26. december sta postala državna praznika; dobili smo zastavo s slovenskim grbom; iznašli diplomatske protokole itd.). Na predvečer osamosvojitve, 24. junija, so potekale proslave po vsej Sloveniji. Ljudje so se zbirali in skoraj v vsaki vasi so posadili lipo, ki naj bi bila simbol slovenstva že od vekomaj, prepevali slovenske narodne pesmi in recitirali Prešerna. Mediji pa so z veliko pompa prenašali slovensko vzdušje in povezali ljudi v zamišljeno skupnost (*imagined community*²⁸), novo nacionalno državo. Kot tak je medij del državotvorja in je kot pomemben »oblikovalec realnosti« tudi pomemben konstruktor nacionalnih identitet (Pušnik 1999, 796, 806).

Poleg časopisov in radia je danes za podaljševanje ritualnega prostora najpomembnejši vizualni medij (televizija, internet). Prenaša živi govor, živi gib, kar je Cazeneuve (1986) izpostavil kot glavni karakteristiki rituala. Tako mi je v diplomskem delu pri analizi proslav ob dnevu državnosti poleg časopisnih člankov, ki so analizirali in opisali družbeni kontekst proslave ter bili vir za razkrivanje konkretnih dilem v zvezi z vsakoletno konstrukcijo ritualnega prostora, najbolj pomagal avdio-vizualni medij (arhiv video posnetkov proslav zbranih na medmrežju), ki je omogočil oceno in analizo proslav.

Osredotočila sem se na pisanje dnevnika Delo²⁹, ki z novinarsko mrežo najbolje pokriva nacionalni prostor (in svet), le občasno pa dodajam informacije iz drugih dnevnikov in revij (Mladina, Slovenske novice ipd.). Podatke iz časopisnih člankov sem dopolnila s podatki, ki sem jih pridobila z opravljenimi intervjuji režiserjev in predstavnika Službe

---

²⁸ Pri razlagi skonstruiranosti nacionalne identitete izhaja iz Andersonovega razumevanja nacije kot zamišljene skupnosti (Pušnik 1999, 797).

²⁹ Časopisna hiša Delo je bilo v tranziciji tarča številnih političnih pritiskov in lastniških prevzemov, s katerimi so hoteli vplivati na uredniško politiko tega najbolj branega slovenskega dnevnika (Grgič v Simonič 2009, 105).

za državne proslave. Zaradi pomembnosti praznika in iniciacije proslave leta 1991 jo izpostavljam v takratnem družbenem kontekstu in navajam dileme, s katerimi so se snovalci in akterji soočali tistega leta. Ker menim, da je prehodni ritual ključen in tako časovno kot mitološko zaznamuje ritualizacijo praznika dneva državnosti, sem ga uvrstila v diplomsko delo. V nadaljevanju zajemam proslave od leta 2007 do 2010, ki jih prav tako analiziram v družbenem kontekstu posameznega leta in navajam konfliktne momente. Politični kontekst je opredeljen z vlado Janeza Janše, ki je bila na oblasti od 2004 do 2008, in vlado Boruta Pahorja, ki je bila izvoljena na volitvah 2008 in ima mandat do leta 2012.

4.4.1 Državna proslava leta 1991 – iniciacija

Tega leta smo se »kulturno poslovili od stare države«, kot je povedala reporterka Ljerka Bizilj (Simonič 2009, 105). Prva proslava oziroma boljše rečeno slovesnost leta 1991 na Trgu republike je bila inavguracija slovenske države. Inavguracija je ritual prehoda (*rite de passage*), nacionalna skupnost je na Trgu republike simbolizirala prehod v novo ustavno dobo.

Ker smo leta 1991 prekinili s starim statusom in doživeli separacijo, ki je prvi ključni moment v prehodnih obredih (Južnič 1993, 220), smo kot družba, narod oziroma na novo nastala nacija doživeli neko kaotično stanje. Slovenci smo bili soočeni z novo identifikacijo, ki je seveda slonela na dotedanji skupni kulturi, jeziku in zgodovini, a se je naša percepcija z letom 1991 do zgodovine spremenila. Simonič (2009, 105) pravi, da je delovna skupina za pripravo prireditve in praznovanj ob osamosvojitvi Slovenije želela nekako zlepiti novo preteklost in prihodnost politične skupnosti. Zato so se tudi konstrukcije ritualnega in odrskega prostora dodatno zapletale. »Časopisi so pisali o »porodnih krčih«, »otroških boleznih« in drugih nadlogah mlade države« (Simonič 2009, 105). Družba je doživela iniciacijo, s katero se pridobi nova identiteta, ter se uvajala v »novo stanje« (Južnič 1993, 221). Pri tem so bili seveda ključni elementi identifikacije, kot so državni simboli (zastava, himna, grb) in identiteta naroda, predvsem kulturna identiteta.

Zanimivi so nekateri podatki o pripravah prireditve leta 1991. Režiser osrednje slovesnosti Drago Pečko si je med pripravami ogledal sodobne ali več let stare

videoposnetke tradicionalnih dnevo državnosti nekaterih evropskih dežel, ki jih je dobil iz tujine. Seveda se niso zgledovali po vsebinskosti, ampak so preučili predvsem protokolarni del oziroma formo take proslave in časovno sosledje dogodkov, kot so govor predsednika, dvig zastave, himna ipd. (Simonič 2009, 107).³⁰

Izbira vsebin je vzela največ časa, saj so se mnogi čutili dolžne posegati, sodelovati ali odločati o tako pomembnem zgodovinskem trenutku. Stvari niso bile oblikovane in vpeljane, predstave so bile različne oziroma strinjanja o tem, kako naj bi taka prireditev morala izgledati, ni bilo. Levovnik (v Simonič 2009, 107): »Če bi obstajal konsenz med političnimi opcijami, bi tudi sama prireditev izgledala precej drugače. Bila je dilema, kdo bo govoril, kakšna bo zastava, kje bo prireditev, bo vojska ali ne. Vse je bilo delano v nekakšnem krču, nobeden se nobenemu ni hotel zameriti, Vsi smo se zavedali veličine dogodka.«

Tu je po mojem mnenju zanimiv bližnji vpogled v pojem večkratne »opevane« enotnosti tega leta. Po eni strani izražena močna enotnost³¹ tako vseh Slovencev kot političnih elit do sprememb in nastajanja nove države, a hkrati izrazito razlikovanje v pogledih načina nastajanja nove države.

Politika je delovala sicer v smeri ustvarjanja države, vendar je imela nejasne poglede na to, kako jo reprezentirati, kaj to novo nastalo državo konstruira in kaj predstavlja. Največ polemike je povzročila vojska in prisotnost Cerkve. Bila je polemika glede števila vojakov. Mnogi so se zavzemali, da bi jih bilo čim več in s tem bi na zunaj pokazali svojo obrambno moč. Pečko je nasprotoval takemu bohotenju in uniformiranju manifestacije, četudi se je strinjal, da je vojska povsod zelo pomemben ritualni (simbolni) element. Predstavitev slovenskih oboroženih sil, takrat imenovana

---

³⁰ Pripravljalci slovesnosti in Protokol so se pravzaprav učili iz istih virov. Najbolj je na protokol oziroma scenosled leta 1991 vplival »švedski model« z najosnovnejšimi elementi, ki nakazujejo zgodovinske vzroke dogodka (Simonič 2009, 107).

³¹ O enotnosti je bilo v zadnjem letu veliko govora v kontekstu 20-letnice samostojnosti slovenske države. Nekdanji predsednik Kučan je v oddaji Rosviti Pesek izjavil, da niso bili nikoli enotni v smislu pogledov, bili pa so enotni, da je ta pot prava (RTVSLO 2011). Kot razumem, gre za politično enotnost.

teritorialna obramba, je bila povezana tudi z grožnjo intervencije.³² Na koncu so našli skupni jezik in od prvotno mišljenih 250 vojakov so se sporazumeli za 110, to je bilo po mnenju režiserja še sprejemljivo število, ki ga prenese Trg republike. Mlada država je s častno enoto pokazala, da je zasnovala svoj obrambi sistem in da ima inavguracija države formalno ozadje. Kar se tiče prisotnosti Cerkve na proslavi, je bila mišljena v izrazito simbolnem okviru, in sicer blagoslovitev posajene mlade lipe na samem ritualnem prostoru. Ta dogodek so spremljale polemike, ali je mesto Cerkve pri takem dogodku ali ne. Cerkev v Sloveniji ima svojo vlogo, a bi bilo tudi zaradi nekaterih neljubih zgodovinskih dogodkov enačenje slovenske identitete s krščanskimi, natančno katoliškimi potezami, nerazumljivo (Dolar v Simonič 2009, 67). Poleg tega pa je Slovenija sekularna država, kar je zapisano tudi v ustavi RS (Ustava Republike Slovenije 1991) in je na tem mestu šlo le za vprašanje, ali naj država v okviru ceremoniala pristane na paritetni odnos s Cerkvijo. Vendarle se je zgodil simbolni blagoslov lipe s strani katoliškega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja kot tudi evangeličanskega škofa Geze Erniša, pri čemer je prišlo do neljubega zapleta, ko je pri blagoslavljanju lipe odpovedal mikrofona. Naključje ali objektivne okoliščine ostaja nejasno, dejstvo pa je, da v naslednjih osrednjih prireditvah ob dnevu državnosti predstavnik Rimskokatoliške ali katerekoli druge cerkve ni več dobil prostora na odru³³ (Simonič 2009, 67-68, 108).

So pa bili vsa nadaljnja leta predstavniki vseh cerkva na Slovenskem med pomembnimi povabljenici osrednje državne slovesnosti. Zanimivo je, da je tudi sam izbor kraja povzročal težave. V igri sta bila še Maribor in Celje. V Ljubljani je v poštev prišel le Trg republike, ki ga v poglavju simbolizma enačim z mitološkim prostorom, saj je bil že v obdobju socializma prostor opremljen s spomeniki tega obdobja pod imenom Trga revolucije, še prej so bili tam nunski vrtovi, zato dediščina svétosti, karizme in pomembnosti ostaja. Svétost se odraža v povezanosti in solidarnosti družbe v mitološkem času in prostoru.

---

³² V času generalke, dan pred razglasitvijo neodvisnosti, je Jugoslovanska ljudska armada v opozorilo nad Trg republike poslala dve letali vrsti Mig, ki sta nizko preleteli prireditveni prostor. Veliko prisotnih na trgu je to dejanje izžvižgalo (Simonič 2009, 108).

³³ »Tudi po zmagi Slovenske demokratske stranke na volitvah leta 2004 ne, čeprav je ta stranka dobršen del volilnega telesa (koalicijsko) pritegovala z nagovarjanjem teh vsebin« (Simonič 2009, 68).

4.4.2 Državna proslava 2007 – dilema pri izboru govorca

16. obletnico osamosvojitve je najbolj zaznamoval spor o govorniku na osrednji državni slovesnosti. V sporu so se znašli trije akterji: predsednik vlade Janez Janša, predsednik države Janez Drnovšek in nekdanji predsednik republike Milan Kučan. Zaradi zapletov in končnega govornika Janeza Janše se proslave na Trgu republike nista udeležila ne predsednik države Drnovšek in ne bivši predsednik Kučan. Kljub vsem zapletom je bil nazadnje razlog za neudeležbo dr. Drnovška položaj v državi, Kučan (v Vatovec 2007) pa je zaradi nedopuščene govora predsednika države sporočil: »Dogodka, na katerem ni omogočeno oziroma ni zaželeno, da govori predsednik države, ne morem šteti za državno proslavo. In zato na tej proslavi nisem bil.«

Umetniški del programa je bil kot leto prej zaupan Katji Pegan. Program je temeljil na ljudski liriki, ki je bila svojstveno interpretirana v glasbi, pesmi in petju. Bili so posnetki izjav otrok iz različnih krajev Slovenije, kot simbol prihodnosti naše domovine, pa posnetki podob Triglava, lipe, slovenskega grba, zastave, simbolov slovenstva, ki združujejo in zaznamujejo. Kulturno umetniški program je bil po mojem mnenju vzorčen primer z obilico patriotizma, simbolike, domoljubja, a je zaradi odmevnih sporov in posledic glede govornika osrednje državne slovesnosti v medijih (predvsem časopisnih) ostal »nezaznamovan«. Na tem mestu je lahko razbrati, da politični ritual kaže na razmere v sami politiki in družbi podaja refleksijo realnosti. Z negotovanjem in dilemo primernosti se kaže prerivanje obeh političnih blokov, še posebej tokrat, ko sta dve najpomembnejši politični instituciji, takratni predsednik vlade Janša in takratni predsednik države Drnovšek, znanca blokavske delitve in prvaka svojih strank nasprotnika na političnem bojišču.

4.4.3 Državna proslava 2008 – predvolilno zatišje

Tokratni praznik in proslava sta minila složno, ob dejstvu da so proslave dneva državnosti nevrotični trenutki slovenske politike (Kolšek 2008). Morda je bil vzrok tudi volilno leto oz. jesenske volitve tega leta. Tradicionalna proslava na ljubljanskem Trgu republike, kot jo označujejo novinarji, se z besedo tradicionalna teoretično orisuje kot ritual, ki kontinuirano zaseda določen prostor in čas. V protokolarnem delu bi izpostavila opazno spremembo: po slovenski himni je sledila tudi himna EU,

najverjetneje zaradi predsedovanja Slovenije Evropskemu svetu, ki je potekalo v prvem polletju 2008. Slovenija je del EU postala maja 2004 in je s tem prevzela tudi simbole EU, ki jo prezentirajo, Slovenijo pa označujejo kot njen del (Uredba o uporabi zastave in himne Evropske unije v Republiki Sloveniji 2004). Umetniški del proslave pod režisersko taktirko Janeza Dovča in Ivane Djilas s sodelavci je bil zasnovan na intimni izkušnji pripadnosti narodnostni entiteti in univerzalni človečnosti. Osnovni okvir in podoba proslave ob sedemnajsti obletnici je bila vzeta iz Kurenta, starodavne pripovedke, kakor jo je imenoval Cankar. Program je temeljil na ljudskih pesmih in se s tem želel prikloniti največjim, tistim brezimnim pevcem iz ljudstva, ki so med temi gorami in poljanami na teh poteh in v potu svoje izkušnje ustvarili jezik in ljudsko pesem, ki se je na odru pojavila v vseh pojavnih oblikah in vseh izraznih razlikah (Dovč 2008).

4.4.4 Državna proslava 2009 – polnoletna zrelost

Tega leta je bil medijski in predvsem časopisni odmev na osrednjo proslavo ob dnevu državnosti komaj zaznaven, če sklepam po majhnem številu časopisnih člankov. Bilo je le nekaj odzivov bralcev, ki so izrazili svoje mnenje o proslavi. Celotna proslava je delovala precej resno, morda zaradi simbolnega vstopa v polnoletno stanje, zrelost. Kulturno umetniški del proslave pod režijo Mateja Filipčiča je bil ponovno obarvana z glasbo. Ljudska lirika se je v novi glasbeni preobleki spogledovala z mladostjo interpretov in tako vezala medgeneracijsko dediščino slovenstva, ki nas bogati (RTVSLO 2011).

4.4.5 Državna proslava 2010 – salve smeha

Osrednja državna proslava se je dogajala na Trgu republike. »Kot že znano, so proslave tradicionalni slovenski poligon za politične razprtije in tudi ob 19. rojstnem dnevu države ni bilo nič drugače« (Starič 2010, 1). Manjkali so nekateri vidni politiki desnega političnega spektra, tiste prisotne, desne stranke, pa so zmotile rdeče zastave, ki so poleg državnih vihrale v zaključni točki. Staričeva (2010, 1) sklepa, da politika očitno komunicira na različnih frekvencah in deluje v vzporednih krožnicah realnosti. Tu lahko zaznam kontekst dveh političnih blokov, ki sta se oblikovala skozi slovensko zgodovino in ustvarjala različni kognitivni shemi ter kljub vsem zgodovinskim spremembam in

napredku države v njeni konstituciji danes ostala v določeni meri ustoličena v shemah svojih percepcij.

Scenarist kulturno-umetniškega dela proslave je bil Jurij Zrnec, režiser pa Igor Gajič. Proslavo sta zaznamovala tako, da se »umetniški del ni oziral na dogodke izpred 19 let, temveč je bila to refleksija sedanjosti, z zavedanjem težav tega trenutka, a s pogledom, ki je hudomušen, vsekakor pa drugačen kot doslej« (RTVSLO 2011). Če se na tem mestu sklicujem na Lanovo teorijo, je ta del proslave odseval družbeno realnost (*model of*), ki naj bi bila značilna za bolj homogene družbe. Vendar ali lahko govorimo o homogeni družbi danes? Da, homogeni v želji do smeha, sprostitve, zabave. Tu sta avtorja dodala pomemben element ironije. Saj je bila predstava snovana na satiričen način in je podala hudomušno obravnavanje aktualnih politično družbenih tem skozi »samoironijo o proslavah in o nastajanju le-teh«.

Ljudje so to odobrili s salvami smeha in večina odzivov je bila pozitivna. »Na državni proslavi smo si bili znova edini v smehu,« je izjavila poslanka SD Janja Klasinc (v Potič 2010, 2). Jožetu Jerovšku iz SDS se je zdela proslava zanimiva, ker je bila drugačna od dosedanjih. Lovro Šturm, nekdanji sodnik in minister v Janševi vladi, pa je ocenil, da smo namesto državne proslave imeli variete (Potič 2010, 2).

Časopisni članki so se razpisali o primernosti umestitve takšnega scenarija na oder osrednje državne slovesnosti. Crnkovič (2010, 11) se je zgražal nad konceptom državne proslave, katere njen bistveni element je glorificiranje Države kot nečesa svetega in ne zasmehovanje glorifikacije le-te. Sprašuje se, kaj je mislil naročnik, ko je izbral scenarista. »Z izborom avtorja scenarija se je organizator predvidljivo in omalovažujoče do države in praznika odločil, da bodo občutki dostojanstva, slovesnosti, ponosa, patriotizma ob letošnjem prazniku preloženi na kdaj drugič.« Problem slovenskih proslav (tudi na splošno) vidi v tem, da morajo biti proslave avtorsko delo, umetniško delo z osebnim pečatom ustvarjalca. Izpostavi dva »ekstrema« Matjaža Bergerja in Jurija Zrneca (Crnkovič 2010, 11). Nekatere pisce člankov so tako kot desno politično strujo zmotile vzporednice, ki so namigovala na socialistično komunistične čase (rdeči

rožni aranžma, ki je naplaval podobe zasedanja cekaja³⁴, epicenter dogajanja prvič postavljen na zahodni del trga k spomeniku Kardelja) (Delić 2010, 20; Kolšek 2010, 2).

Po teh odzivih sklepam, da za nekatere umetniški del proslave kot tak naj ne bi bil neko avtorsko umetniško delo, ki na svojstven način aplicira dan državnosti, ampak strukturiran umetniški program, ki bi vseboval elemente, potrebne za graditev in ohranjanja nacionalne identitete – tip proslav *model for*. Takih proslav, ki so vsebovale recitale, ljudske pesmi, poudarjanje domovinskih vzgibov in patriotizma je bilo pri nas že kar nekaj. Predvsem velja, da so bile proslave tega tipa bolj prisotne na samem začetku poti naše mlade države, ko je bila potrebna določena usmeritev in stopnja zavedanja, kdo smo, kam spadamo in kaj nas povezuje. Ritual je v tem času bil mehanizem za ustvarjanje skupne identitete, ki jo je bilo potrebno ozavestiti s prehodom v »novo stanje«. Nacionalne prvine, kot so nacionalna avtonomnost, nacionalna enotnost in nacionalna identiteta, o katerih govori Anthony D. Smith (2005), so ključne za tvorbo nacionalnega značaja in pod vplivom ideološkega gibanja, ki poskuša te prvine doseči oziroma ohraniti. Tako sem mnenja, da je določena stopnja nacionalnosti v ritualu potrebna za tvorjenje in ohranjanje naroda, še posebej v heterogenih družbah in družbah v nastanku, kot je bila naša država.

Umetniški del proslave leta 2010 je bil popolnoma drugačen kot do takrat in ni neposredno obravnaval zgodovinske inercije, a je zrcalil našo družbo po modelu *model of* na hudomušen način in v tem smislu poenotil Slovence. Edini v smehu, kot se je izrazila poslanka SD (Klasinc v Potič 2010, 2). Ciril Zlobec (v Potič 2010, 2) je za proslavo dejal: »Humor je razrahljal narodne svetinje in v tem smislu se mi zdi pozitivno in dobro, ker Slovenci menimo, da je treba vse, kar je pomembno, jemati krvavo resno.« Na prenosu s proslave je bilo slišati smeh, salve smeha. Ljudje so se zabavali in smejali, a vsa ta komika ima zame svojo ironijo in nosi sporočilnost. V vsem tem smehu sem čutila tudi kritiko, ki je bila pretkano izražena, kritiko naše družbe in s tem tudi Slovencev, ki sobivamo z drugimi narodi in smo ne glede na avtonomnost, svojo identiteto, spreminjajoča se družba bolj ali manj kapitalističnih vrednot. Morda je bila ta zgodba neprimerna za proslavo dneva državnosti, a je resnična. Zato je moja

---

³⁴ Ljubkoyalno ime za nekdanji centralni komite zveze komunistov Jugoslavije (Delić 2010, 20).

osebna interpretacija »resnega momenta« na koncu, pesem zbora delavcev z zastavami Slovenije in rdečimi zastavami, streznitev po hudomušno-kritični reprezentaciji realnosti. Sama sem šele po branju člankov začutila nekaj mitološkega romanticizma na »stare čase«, ki nas ideološko delijo. Vendar sem se ob ogledu same proslave zabavala, čeprav je tudi mene zmotil del o »posmehovanju« del Matjaža Bergerja, ki ni nič drugače kot Zrnec avtorsko in svojstveno zastavil umetniški del proslave, le da je zvrst, avantgarda, bolj kompleksna in manj ljudska, zato predvidevam, da težje razumljiva, medtem ko je komedija, satira, ljudska in široko sprejemljiva. To sta dva različna tipa gledališča.

Menim, da je minil čas, ko bi morali biti tudi umetniški deli proslav strukturirani. Prav je, da so koncepti kulturno-umetniškega dela proslave različni, to nas odpira in ne le enostransko usmerja na tekoči trak enakih proslav, ki ritualu še dodatno vlivajo status quo. Prav je da ritual obstaja in ostaja v družbi, saj ga le-ta potrebuje, kar pa še ne pomeni, da ostaja koncept nespremenljiv. Ne nazadnje so z novo demokratično ureditvijo prišle spremembe tudi na to področje, področje kulture, izražanja. Kot ni več potrebe po vojaški paradi, s katero bi kazali moč države, je umetniški del postal raznolik in ne le prostor enoznačnih vsebin. To ne pomeni, da je za ritualni prostor osrednje državne slovesnosti ob dnevu državnosti primerno ali dovoljeno vse, zato ima pomembno vlogo koordinacijski odbor, ki zastopa državo in je njen državotvorni organ. Vsebinskost bolj ali manj ostaja, le koncepti so se razširili.

SKLEP

Osrednja državna proslava ob dnevu državnosti se v mojem diplomskem delu preko obravnavane teorije rituala potrjuje kot ritualni dogodek, ritual, oziroma ritualizacija države, nacije. Prikaz družbenega zgodovinskega konteksta, ki sem ga opisala, podaja zakulisje in omogoča razumevanje celotne slike obravnavanega dogodka. Najprej je bilo potrebno raziskati zgodovinska dejstva in okoliščine, ki so pripeljale do prelomnega leta 1991 in dokazale, da ritual ne zakoliči statusa quo, ampak zaradi nelegitimnosti oblasti ter v obravnavanem primeru želje po odcepitvi utrjuje pot politični spremembi. Ta je možna in je udejanjenja skozi ljudstvo. Zato v poglavju družbeno zgodovinskega konteksta poudarjam ključne akterje, ki so bili prisotni tako v civilni družbi (številnih intelektualci, pesniki, pisatelji, mladina idr.) kot tudi znotraj samega državnega aparata (mladinska organizacija ZSMS). ZSMS je že v začetku 80-ih let pokazala nestrinjanje s tedanjimi izvršnimi organi in ščitila mlade, umetnike in »disidente«, ki so izražali kritiko oz. neodobravanje oblasti.

Pluralizacija družbe, ki je nastajala, se je sprevrgla v izražanju pluralizacije politike, ki je do takrat v Sloveniji ni bilo. Tako so nastale stranke, demokratične volitve in soočanje z heterogeno politiko. »Ponovno« se je vzpostavilo leto 1945, v smislu blokvske delitve, ki je bila najverjetneje zaradi pluralizacije in usmeritve v demokracijo, ki je omogočala svobodno izražanje, ponovno izražena, kar kaže na človekovo shematsko mišljenje in ideološko zaznamovanost, ki se je sedaj ponovno osvobodila. Prišle so potrebe po spravi, ki je bila simbolno storjena, a nezadovoljiva. Heterogena družba v kateri bivamo zahteva pri preučevanju rituala marksistični pristop, kjer si politična elita prizadeva promovirati lastne interese kot obče in krepi vrednost dominantne skupine skozi kolektivno vznesenost rituala. V njem vidim pomembno kognitivno komponento, katera lahko služi določeni skupini ljudi, s katero je mogoče manipulirati in organizirati videnje sveta.

Skozi strukturni pristop sem ugotovila, da se letni semantični poudarki pri osrednji državni proslavi dneva državnosti kontinuirano ponavljajo, kar izzove moč simbola, ki konstruira realnost, in jo v političnem ritualu reprezentira in distribuira. Skozi obravnavano analizo proslav je razvidno, da se po strukturi proslava deli na protokolarni in kulturno-umetniški del, ki sta strogo ločena. Protokolarni del predvsem vzpostavlja

odnose moči med vladajočimi in vladanimi, ki so vidni preko stroge uniformiranosti in glorifikacije pomembnih subjektov sporočilnosti ter egzaktnih pravil, ki jih protokol formalno določa. Kulturno-umetniški del proslave vidim v vlogi komunikatorja, ki na subtilni ravni gledališke naracije sporoča o ali tvori politično realnost na način *model of* ali *model for* (Lane 1981). To doseže z močno emocionalno komponento, ki socialno integrira, ta pa po Durkheimu (v Pikalo 2000, 942) kreira občutek skupnosti.

Zavest vladajočega razreda je vladajoča zavest (Pikalo 2000, 943). S tem je jasno, da je vsakoletni ritual v »rokah« političnih elit, ki preko koordinacijskega odbora za državne proslave vpliva na primernost umetnikovega izražanja podobe nacionalne države. Morda je bilo na začetku »dvorjenja politike« zaznati več cenzure, kot je ugotavljal Simonič (2009), a tudi sama sem v dobljenih intervjujih (Filipčič 2011; Gajič 2011) dobila jasne odgovore o vplivanju na delo umetnikov. Še posej je bila cenzura zaradi provokativnega koncepta kulturno-umetniškega dela proslave prisotna na državni proslavi leta 2010. To kaže na moč političnih elit pri konstruiranju reprezentacije realnosti. Poleg tega je snovalec pozvan s strani naročnika, kar naročniku zagotavlja poznavanje njegovega dela in s tem že znano oceno primernosti izbranega dela. V nalogi sem z vidika konstrukcije realnosti izpostavila medije, ki ritualu podaljšajo doseg in ga delajo nesmrtnega. Sami posnetki vzhičenosti, emocionalnosti, vznesenosti leta 1991 nam vsako leto skozi vizualizacijo v domove prikličejo spomine, samopotrjevanje, povezanost in romanticiranje o »tisočletnih sanjah« našega naroda.

Tako vsakoletna ritualizacija praznika dneva državnosti ni le ritualizacija oblasti in odrenje politike. Družbi in posamezniku služi ritual kot ponudnik elementa emocije, pripadanja, identitete, solidarnosti, sodelovanje pri nečem pomembnem. Dejstvo je, da je obred oz. ritual enako pomemben za tiste, ki vladajo, kot za tiste, ki jim vladajo (Kertzer 1991). Tako, pravi Bourdieu (v Pikalo 2000, 943), ne prispeva le k navideznemu povezovanju celotne družbe in s tem k apatiji (nepravem zavedanju) podrejenih razredov. Ključno je, da prispeva k legitimaciji vzpostavljenega reda z vzpostavitvijo razlik (hierarhije) in njihovim legitimiranjem. Z ritualom se družba integrira in ločuje. Tako ritual osrednje državne proslave ob dnevu državnosti služi za konstrukcijo in reprezentacijo slovenske države in slovenske nacije, ki pa je raznolika (etnijska, narodnost, marginalne skupnosti ipd.). Zaobjeti vse, kar nosi nacija, je težko in

hkrati zaradi verjetnih razlik manj učinkovito pri ustvarjanju enotne podobe nacije, zato je očitno, da se nacija skozi ritualno formo enači s slovenskim narodom, ki se letos ob 20. obletnici svoje države s pomočjo medijev, ritualnih strokovnjakov in države spominja leta 1991 in »tisočletnih sanj«, ki segajo vse do Karantanije oz. Zedinjene Slovenije. Reprezentacija politične in družbene realnosti skozi ritual je po mojem mnenju potrebna. Ponuja umeščenost družbe v svetu, v katerem bivamo, skozi katerega nas je zgodovina naroda pripeljala, zaznamovala in ustvarila. Posamezniku, kot meni, pa ustvarja potrebni kozmos.

LITERATURA

1. Althusser Louis. 1980. *Ideologija in estetski učinek*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
2. Benjamin, Walter. 2003. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Studia humanitatis.
3. Berger, Peter L. in Thomas Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
4. Bibič, Adolf. 1997. *Civilna družba in politični pluralizem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Borak, Neven, Zdenko Čepič, Jasna Fischer, Vida Deželak Barič, Ervin Dolenc, Tone Ferenc, Aleš Gabrič, Jure Gašparič, Bojan Godeša, Damjan Guštin, France Kresal, Žarko Lazarevič, Boris Mlakar, Andrej Pančur, Jurij Perovšek, Jože Prinčič, Mateja Režek, Andrej Studen, Mojca Šorn, Tadeja Tominšek Čehulić, Nevenka Troha, Anka Vidovič-Miklavčič, Peter Vodopivec in Milica Kacin Wohinz. 2006. *Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije : 1848-1992*. Ljubljana: Mladinska Knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino.
6. Breznik, Maja. 2002. *Obrt in učenost: topografije renesančne gledališke prakse*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije.
7. Cazeneuve, Jean. 1986. *Sociologija obreda*. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
8. Crnkovič, Marko. 2010. Kam smo padli ali vrnite nam Matjaža Bergerja. *Sobotna priloga*, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (2. marec 2011).
9. Delić, Anuška. 2010. Nazaj v ceka. *Delo*, 30. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (2. marec 2011).
10. Dovč, Janez. 2008. *Proslava ob 17. obletnici dneva državnosti*. Dostopno prek: <http://www.janezdovc.com/modules/blog/?p=18> (1. maj 2011).

11. Dragoš, Srečo in Vesna Leskošek. 2003. *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
12. Filipčič, Matej. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana. 10. maj.
13. Fink Hafner, Danica. 1992. *Nova družbena gibanja - subjekti politične inovacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Gajič, Igor. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 15. maj.
15. Gould, Julius in William Kolb. 1964. *Dictionary of the Social Sciences*. London: UNESCO, Tavistock Publications.
16. Hrastar, Mateja. 2004. Z izobešanjem zastave spoštuješ samega sebe. *Mladina* 8. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tehdnik/200408/clanek/nar--drzavni_simboli-mateja_hrastar/ (9. maj 2011).
17. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Kertzer, David I. 1988. *Ritual, Politics and Power*. New Haven, London: Yale University Press.
19. Kolšek, Peter. 2008. Ni bilo za sedemnajstletnico. *Delo*, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (4. februar 2011).
20. --- 2010. Čas za inovacije. *Delo*, 28. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (2. marec 2011).
21. Kurtz, Donald V. 2001. *Political anthropology: Paradigms and Power*. Colorado: Westview Press.
22. Lane, Christel. 1981. *The rites of rulers*. Cambridge, London, New York (itd.): Cambridge University Press.
23. Loose, Aleksej Adrijan. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 12. maj.
24. Ložar-Podlogar, Helena. 2004. Šega. V *Slovenski etnološki leksikon*, ur. Angelos Baš, 600. Ljubljana: Mladinska knjiga.
25. Mastnak, Tomaž. 1992. *Vzhodno od raja: Civilna družba pod komunizmom in po njem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

26. *Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.mk.gov.si/> (8. februar 2011).
27. Močnik, Rastko. 1999. *3 teorije: Ideologija, nacija, institucija*. Ljubljana: Založba *cf.
28. Otorepec, Božo. 2001. Zastava. V *Enciklopedija Slovenije, zvezek 15.*, ur. Alenka Dermastia, 76-77. Ljubljana: Mladinska knjiga.
29. Otto, Rudolf. 1993. *Sveto*. Ljubljana: Nova revija, Hieron.
30. Pikalo, Jernej. 2000. Sie wissen es nicht, aber sie tun es: Ameriški kongres med obredjem in vednostjo. *Teorija in praksa* 37 (5). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20005pikalo.PDF> (27. april 2011).
31. Potič, Zoran. 2010. Politika in javnost edini si v smehu. *Delo*, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (2. marec 2011).
32. *Protokol Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.protokol.gov.si/> (8. februar 2011).
33. Prunk, Janko. 2002. *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
34. Pušnik, Maruša. 1999. Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa* 36 (5). Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Pusnik.PDF> (7. april 2011).
35. *Radio televizija Slovenija*. Dostopno prek: <http://rtvslo.si/> (2. april 2011).
36. Simonič, Peter. 2009. *Kaj si bo narod mislil? : Ritual slovenske državnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
37. *Sklep o določitvi protokolarnih pravil*. Ur. l. RS 85/2009. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_SKLE7792.html (8. marec 2011).
38. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem : teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana Krtina.
39. Starič, Tanja. 2010. Devetnajst let pozneje. *Delo*, 26. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (2. marec 2011).
40. Šterk, Karmen. 1998. *O težavah z mano*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.

41. Trampuš, Jure. 2007. Plakatna afer. *Mladina* 20. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200720/clanek/nar--obletnica-jure_trampus/ (18. januar 2011).
42. Ule, Mirjana. 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
43. Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. 1 RS 33/1991. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html (27. april 2011).
44. *Uredba o uporabi zastave in himne Evropske unije v Republiki Sloveniji*. Ur. 1. RS 38/2004. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_URED3365.html (8. marec 2011).
45. Vatovec, Jadran. 2007. Kot Drnovšek, a ne povsem. *Slovenske novice*, 28. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/iskalnik> (4. februar 2011).
46. Velikonja, Mitja. 1994. Nedokončane zgodbe – sodobna politična mitologija. *Časopis za kritiko znanosti* 22 (168-169): 632-642.
47. --- 2005. *Evroza: Kritika novega evrocentrizma*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno prek: Mediawatch.
48. Verbinc, Frane. 1968. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
49. *Vlada Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.vlada.si/> (27. april 2011).
50. *Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (ZGZH)*. Ur. 1. RS 67/1994. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO365.html (8. marec 2011).
51. *Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji (ZPDPD-UPB1)*. Ur. 1. RS 112/2005. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO4750.html (27. april 2011)
52. Žerdin, Ali H.. 2004. Kdo vozi Forum 21? *Mladina* 19. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200419/clanek/slo-tema--ali_h_zerdin/ (25. januar 2011).

PRILOGE

Priloga A: Transkripcija proslave 2007

Dejavnik/akter	Vidno(gib/scena)	Zvočno(beseda in glasba)	Občinstvo	Tv podobe in govor
častna četa, občinstvo	Zbiranje na trgu, zastava plapola, častna četa je že na ritualnem prostoru.	Postrojenje častne čete.	Se zbira.	Pozdrav komentarka, poroča o dogajanju, ki se je že dogodilo na prizorišču (prišli so že praporščaki, orkester slovenske vojske, častna četa). Komentira, da tokrat prvič ne bo predsednika države RS dr. Janeza Drnovška, zaradi stanja duha v državi in tudi ne bivšega predsednika RS Milana Kučana, ker je na poti v tujini./Proslave so vsako leto tudi bolj politično obarvane/Kaj se spominjamo pred 16 leti.
	Prizorišče polno stolov, občinstvo, slovenska zastava, lipa.		Se zbira in poseda na stole.	Na kratko obnovi pomembne zgodovinske dogodke Slovenije, ki jo je pripeljalo do ustanovitve lastne države in kaj je sledilo po tem, pomembne vključitve v mednarodne organizacije./ Zgodba o ploščadi, ki je v lasti zasebne švicarske družbe.
predsednik vlade RS Janša s partnerko in soproga predsednika DZ Cukjatija	Prikazuje bolj razpršeno samo prizorišče, »ujet« prihod predsednika državnega zbora s soprogo ter že na sedeče soproge predsednika RS.			Komentarka opazi prihod predsednika vlade RS Janeza Janšo in njegove partnerke. Pa tudi zraven ženo predsednika državnega zbora Franceta Cukjatija, saj bo le ta namesto predsednika države pregledal častno četo.
nevidna napovedovalka, topničarji	Pripravljene na Ljubljanskem gradu.	Napove izstrelitve 6 topovskih salv. Izstrelijo 6 salv.		Napoved 6 topovskih salv.

predsednik DZ RS Cukjati, Ksenija Benedetti	Predsednika na poti po rdeči preprogi s stani parlamenta do ritualnega prostora spremlja ga glavna protokolistka Ksenija Benedetti. Predsednik se ustavi ob zastavi in se ji pokloni.	SPDU		Komentira prihod predsednika DZ Franceta Cukjatija.
stotnik Marko Hlastec, predsednik DZ RS	Predsednik DZ stoji mirno.	»Častni pozdrav na desno!«		
zbor in orkester	Igrajo na odru.	Slovenska himna.	Vstane in stoji mirno.	Kamera pokaže predsednika, slovensko zastavo z zastavo EU .
policijski orkester, predsednik DZ RS, Ksenja Benedetti	Hodi po taktu do častne čete.	SPDU		Komentatorka napove pregled častne čete.
stotnik Marko Hlastec	Stoji mirno. Stoji strumno in poroča. Dvigne in spusti sabljo.	»Gospod predsednik DZ RS! Častna enota slovenske vojske RS je postrojena v počastitev dneva državnosti in pripravljena za vaš pregled! Poroča stotnik Marko Hlastec.		
policijski orkester, predsednik DZ RS, Cukjati, Ksenija Benedetti	Poklon slovenski zastavi in po taktu pregleda častno četo in se usede na svoje mesto.	SPDU		
stotnik Marko Hlastec, častna četa	Prikaz letal, pilatesov,slovenske vojske.	»Mirno! K nogi! Na mestu odmor!«	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	
predsednik vlade RS Janša	Pride na oder in bere iz projicirane prosojno napravah, ki omogoča nemotene poglede v občinstvo.	Predsednikov govor.	Večkratni aplavzi.	Prikaz pomembnih gostov, zastav, grba, predsednika. Menjavanje kadrov.
stotnik Marko Hlastec, častna enota	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	»Častna enota, mirno! Nož...! Na desno ramo! Na desno! Častna enota s pohodnim korakom naprej!«		

častna enota, policijski orkester in praporščaki	Odhod garde slovenske vojske, policijskega orkestra in zastavonoš z ritualnega prostora.	Marširni boben.	Aplavz, občinstvo vstane ob odhajanju zastavonoš.	
				Komentatorka napove umetniški program: »..kar nekaj proslav je že videl trg republike. Od domovinskih do bolj modernističnih. Včasih bolj drugič manj so združevali oziroma razdvajali. Tokrat pa je morebiti pravi čas za bolj sproščeno praznovanje.«
kulturno-umetniški del proslave (scenaristka in režiserka Katja Pegan)	Začne se s posnetkom Triglava, slovenskega grba in lipe, nato pa sledijo posnetki izjav pomembnih evropskih politikov o Sloveniji in njenih dosežki. Prevladujejo ljudske pesmi, ki so interpretirane bolj ali manj sodobno s petjem ali plesom, ter recitali priznanih slovenskih pesnikov. Vmes pa posnetki radostnih otrok iz različnih krajev Slovenije.		Občinstvu se smeje in aplavzira točkam predstave.	
	Ognjemet s Trga republike.			Komentatorka se zahvali in želi vse najboljše ter se posloviti.

Priloga B: Transkripcija proslave 2008

Dejavnik/akter	Vidno(gib/scena)	Zvočno(beseda in glasba)	Občinstvo	Tv podobe in govor
občinstvo, nevidni napovedovalec	Zbiranje na trgu, na osrednjem ritualnem prostoru. Dežuje.	Napove zastavonoše.	Se zbira.	Slovenski parlament, slo. Zastava.
zastavonoše	Prihod zastavonoš na ritualni prostor.	Se postrojijo.		Pozdrav komentatorke, kratka napoved kaj sledi v protokolarnem in umetniškem delu(osnovni okvir programa) ter spomin, kaj praznujemo ta dan. Komentiranje vremena, ki se je iz sončnega dneva spremenil v nevihto.
nevidni napovedovalec, častna četa, timpanist	Pride na ritualni prostor in se postroji.	Napove častne enote(policijski orkester in garda slovenske vojske), marširni boben.		Komentatorka govori o zahtevnosti prenosa tega projekta. Spomin na praznovanje leta 1991, ki ga je prenašala tudi sama in opis dogodkov, ki so sledili.
				Komentatorka na kratko obnovi pomembne dogodke jugoslovanske krize in vzroke za potrebe po osamosvojitvi. Medtem zapazi prihod predsednika vlade Janeza Janšo s svojo spremljevalko. Nadaljuje o zgodovinskih dogodkih.
predsednik DZ Cukjati in njegova soproga ter soproga predsednika RS	Prikazuje bolj razpršeno samo prizorišče, »ujet« prihoda predsednika državnega zbora s soprogo ter že na sedeče soproge predsednika RS.			Komentatorka opazi prihod predsednika državnega zbora Cukjatija in njegove soproge. Našteje nekaj pomembnih oseb prisotnih na prizorišču.
nevidni napovedovalec, topničarji	Pripravljeni na Ljubljanskem gradu	Napove izstrelitve 6 topovskih salv. Izstrelijo 6 salv.		Napoved 6 topovskih salv, nadaljuje kdo je sprva priznal Slovenijo ipd.
nevidni napovedovalec		Napove prihoda predsednika RS dr. Danilo Türka.	Aplavz.	Čakanje na prihod predsednika RS dr. Danilo Türka.

predsednik RS Türk pribočnik	Predsednika na poti po rdeči preprogi s stani parlamenta do ritualnega prostora spremlja pribočnik. Predsednik se ustavi ob zastavi in se ji pokloni. Pribočnik ji salutira.	SPDU		Napove pregleda garde slov. vojske.
stotnik Marko Hlastec, častna četa	Stojijo mirno. Vojaki pogledajo predsednika.	»Častni pozdrav na desno!«		
policijski orkester in mešani pevski zbor	Igra ob rdeči preprogi, zbor na odru.	Slovenska himna.	Stojijo mirno.	Kamera pokaže predsednika, slovensko zastavo.
Simfonični orkester	Simfoniki igrajo na odru.	Himna Evropske Unije.	Stojijo mirno.	
policijski orkester, predsednik RS Türk ter pribočnik	Hodi po taktu do častne čete	SPDU		
	Stoji mirno. Stoji strumno in poroča. Dvigne in spusti sabljo.	»Gospod predsednik republike Slovenije! Častna enota Slovenke vojske RS je v počastitev dneva državnosti postrojena in pripravljena za vaš pregled! Poroča poveljnik garde, stotnik Marko Hlastec.		
policijski orkester, predsednik RS Türk, pribočnik	Poklon slovenski zastavi in po taktu pregleda častno četo. Pribočnik ves čas salutira, predsednik pokima poveljniku, stotniku Hlastecu in se usede na svoje mesto.	SPDU		
nevidni napovedovalec, stotnik Marko Hlastec, častna četa	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	Napove prelet letal in helikopterjev slovenske vojske »Mirno! K nogi! Na mestu odmor!«		
letala in helikopterji slovenske vojske	Preletijo nebo nad ritualnim prostorom.		Aplavz.	

predsednik RS Türk	Pride na oder in bere, pogleduje proti občinstvu.	Predsednikov govor.	Mirno poslušajo, na koncu aplavz.	ob predsedniku so slovenska, evropska zastava, in zastava predsedovanju sveta EU. Prikaz grba. Menjavanje kadrov.
stotnik Marko Hlastec, častna enota	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	»Častna enota, mirno! Nož...! Na desno ramo! Na desno! Častna enota s pohodnim korakom naprej!«	Aplavz.	
častna enota, policijski orkester in praporščaki	Odhod garde slovenske vojske, policijskega orkestra in zastavonoš z ritualnega prostora.	Marširni boben.	Aplavz, občinstvo vstane ob odhajanju zastavonoš.	
kulturno-umetniški del proslave (režiser Janez Dovč in Ivana Djilas)	Začne se umetniške del proslave. Program temelji na dediščini ljudske glasbe. Na koncu pa Zdravljica, kot pesem v celoti.		Aplavzira med točkami programa Na koncu vsi vstanejo in pojejo Zdravljico.	
ognjemet	Ognjemet med obema stolpnicama.	Poki raket.	Aplavz.	Komentatorka se zahvali in povzame kulturni program, ki temelji na Sloveniji s staro dušo, torej stara ljudska glasba. Napove še ognjemet.

Priloga C: Transkripcija proslave 2009

Dejavnik/akter	Vidno(gib/scena)	Zvočno(beseda in glasba)	Občinstvo	Tv podobe in govor
politiki, diplomati, občinstvo	Zbiranje na trgu, stolov je veliko, a jih veliko sameva.	Glasba pihalnega orkestra.		Parlament in prizorišče. Komentatorka pove zgodovinska dejstva naše osamosvojitve in dogodke, ki so sledili, ter kje je Slovenija danes.
nevidni napovedovalec, zastavonoše	Prihod zastavonoš na ritualni prostor.	Napove zastavonoše oziroma praporščake.	Aplavz.	Reporterka še nadaljuje govor o Sloveniji danes in govori istočasno kot napovedovalec
nevidni napovedovalec, častna četa, timpanist	Pride na ritualni prostor in se postroji.	Napove častno enoto (policijski orkester in garda slovenske vojske).	Aplavz.	Reporterka govori o recesiji in o zmanjšanju praznikov ter na splošno praznovanj v počastitvi praznika Dneva državnosti.
predsednik vlade RS Pahor in spremljevalka	Prihajata po rdeči preprogi iz Parlamenta.		Aplavz.	Reporterka oznani prihod predsednika vlade Boruta Pahorja s partnerko. Omeni simbol posajene lipe na Trgu republike. Napove kakšna je vsebinskost umetniškega dela programa, ki bo govoril medgeneracijsko sožitje. Sprašuje se o patriotizmu in domoljubju.
predsednik DZ Gantar, soproga predsednika RS gospa Türk	Prihajata po rdeči preprogi iz Parlamenta.		Aplavz ob prihodu.	Reporterka oznani prihod predsednika državnega zbora RS dr. Pavel Gantar in soproga predsednika RS Barbara Miklič Türk
topničarji	Pripravljeni na Ljubljanskem gradu.	Izstrelijo 6 salv.		Napoved 6 topovskih salv.
nevidni napovedovalec, poveljnik		Napove prihoda predsednika RS dr. Danilo Türka »Častna enota mirno!«	Aplavz.	Čakanje na prihod predsednika RS dr. Danilo Türka.

predsednik RS Türk, pribočnik	Predsednika na poti po rdeči preprogi s strani parlamenta do ritualnega prostora spremlja pribočnik. Predsednik se ustavi ob zastavi in se ji pokloni. Pribočnik ji salutira.	SPDU	Stoji.	Napove pregleda garde slov. vojske.
poveljnik, častna četa	Predsednik stoji zastavo.	»Častni pozdrav na desno!«	Stojijo mirno.	
simfonični orkester in zbor	Na odru.	Slovenska himna.	Stojijo mirno.	Kamera pokaže predsednika, slovensko zastavo z zastavo EU
policijski orkester in predsednik RS Türk	Hodi po taktu do častne čete.	SPDU		Komentatorka napove pregled častne čete.
stotnik Marko Hlastec	Stoji mirno. Stoji strumno in poroča. Dvigne in spusti sabljo.	»Gospod predsednik republike Slovenije! Častna enota RS je v počastitev dneva državnosti postrojena in pripravljena za vaš pregled! Poroča stotnik Marko Hlastec.		
policijski orkester, predsednik RS Türk, pribočnik	Poklon slovenski zastavi in po taktu pregleda častno četo. Pribočnik ves čas salutira, predsednik pokima poveljniku, stotniku Hlastecu in se usede na svoje mesto.	SPDU		Komentatorka napove, da bodo prostor preletela tri letala Slovenske vojske.
stotnik Marko Hlastec, častna četa	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	»Mirno! K nogi! Na mestu odmor!«		
nevidni napovedovalec		Napove prelet letal Slovenske vojske in nato na oder povabi predsednika Slovenije Danila Türka.	Navdušenje in aplavz občinstva.	
predsednik RS Türk	Pride na oder in bere, pogleduje proti občinstvu.	Predsednikov govor.	Aplavz ob koncu.	Predsednik v kadru.

Stotnik Marko Hlastec Častna enota	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	»Častna enota, mirno! Nož...! Na desno ramo! Na desno! Častna enota s pohodnim korakom naprej!«		
častna enota, policijski orkester, praporščaki, timpanist	Odhod garde slovenske vojske, policijskega orkestra in zastavonoš z ritualnega prostora.	Marširni boben.	Aplavz, občinstvo vstane ob odhajanju zastavonoš.	
kulturno-umetniški del proslave (scenarist in režiser mag. Matej Filipčič)	Začetek kulturnega programa, kaže dogajanje na odru. Vsebina je medgeneracijski dialog, o prehodu mladosti v zrelost ter o ljubezni do domovine. Na začetku pesem Gaudeamus igitur. Sledijo priredbne ljudskih pesmi v »mladostni moderni obliki«; recitali o domovini, mladosti, zrelosti; na koncu pa nekaj popularne aktualne glasbe.		Občinstvo aplavzira ob vmesnih prekinitvah in bučen aplavz na koncu.	Komentatorka na kratko obnovi in zaključi bistvene misli predsednika RS ter vošči ob prazniku dneva državnosti.

Priloga Č: Transkripcija proslave 2010

Dejavnik/akter	Vidno(gib/scena)	Zvočno(beseda in glasba)	Občinstvo	Tv podobe in govor
politiki, diplomati, občinstvo	Zbrani na trgu.			Slovenski parlament, slovenska zastava. Napoved reporterke kulturnega programa, ki naj bi bila letos bolj vedra, sproščena ter spomin na pomembne dogodke, ki praznujemo ta dan.
nevidni napovedovalec, zastavonoše, timpanist	Prihod zastavonoš na ritualni prostor.	Napove zastavonoše. Bobnanje.	Aplavz.	
nevidni napovedovalec, častna četa timpanist	Pride na ritualni prostor in se postroji.	Napove častno enoto (policijski orkester in garda slovenske vojske).	Aplavz, stojijo.	
Soproga predsednika RS, predsednik državnega zbora			Občinstvo stoji in se ob prihodu usede.	Reporterka napove prihod soproge predsednika RS Barbara Miklič Türk in predsednik državnega zbora RS dr. Pavel Gantar.
topničarji	Pripravljeni na Ljubljanskem gradu.	Izstrelijo 6 salv		Napoved 6 topovskih salv.
nevidni napovedovalec		Napove prihod predsednika RS dr. Danilo Türka.	Aplavz.	Čakanje na prihod predsednika RS dr. Danilo Türka.
predsednik RS Türk pribočnik	Predsednika na poti po rdeči preprogi s stani parlamenta do ritualnega prostora spremlja pribočnik. Predsednik se ustavi ob zastavi in se ji pokloni. Pribočnik ji salutira.	SPDU	Stoji.	Napove pregleda garde slov. vojske.
major Marko Hlastec, častna četa	Stojijo mirno. Vojaki pogledajo predsednika.	»Častni pozdrav na levo!«	Stojijo mirno.	
policijski orkester	Igra ob rdeči preprogi.	Slovenska himna.	Stojijo mirno.	Kamera pokaže predsednika, slovensko zastavo z zastavo EU .

policijski orkester in predsednik RS Türk	Hodi po taktu do častne čete.	SPDU		
	Stoji mirmo. Stoji strumno in poroča. Dvigne in spusti sabljo.	»Gospod predsednik republike! Častna enota RS je postrojena v počastitev dneva državnosti in pripravljena za vaš pregled! Poroča poveljnik garde, major Marko Hlastec.		
policijski orkester, predsednik RS Türk, pribočnik	Poklon slovenski zastavi in po taktu pregleda častno četo. Pribočnik ves čas salutira, predsednik pokima poveljniku, majorju Hlastecu in se usede na svoje mesto.	SPDU		
major Marko Hlastec, častna četa	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom.	»Mirno! K nogi! Na mestu odmor!«		
predsednik RS Türk	Pride na oder in bere, pogleduje proti občinstvu	Predsednikov govor.	Večkratni aplavzi	Prikaz pomembnih gostov, zastav, grba, predsednika. Menjavanje kadrov.
major Marko Hlastec, častna enota	Poveljuje. Vojaki sledijo ukazom	»Častna enota, mirno! Nož...! Na desno ramo! Na levo! Častna enota s pohodnim korakom naprej!«		
častna enota, policijski orkester in praporščaki	Odhod garde slovenske vojske, policijskega orkestra in zastavonoš z ritualnega prostora.	Marširni boben.	Aplavz, občinstvo vstane ob odhajanju zastavonoš.	
				Reporterka napove umetniški program: »kar nekaj proslav je že videl Trg republike. Od domovinskih do bolj modernističnih. Včasih bolj drugič manj so združevali oziroma razdvajali. Tokrat pa je morebiti pravi čas za bolj sproščeno praznovanje.«
kulturno-umetniški del proslave (scenarist Jurij Zrnec, režiser Igor Gajič)	Zbrani na sestanku satirično debatirajo o programu proslave, z vmesnimi vložki, ki se nanašajo na njihovo razpravo o pomembnih elementih, ki bi jih proslava morala imeti. Vsebinsko aktualizirajo in izražajo družbeno kritične opazke na komičen način.		Občinstvu se smeje in aplavzira točkam predstave.	

